

A 204. HONVÉDZÁSZLÓALJ PARANCSKÖNYVE
Hadseregi, várkormányi és hadosztályi parancsok

Orderly Book of the 204th Honvéd Battalion.
Army-, Castle government- and Division-Commands

There are relatively few orderly- and correspondence-books which survived from the Hungarian Army of the 1848–1849 War of Independence; only forty of them are known. Many new such documents have come to light recently, thanks to the cooperation of Hungarian–Romanian historians and curators, a work supported by the European Union. The publication of one of the orderly books, that of the 204th Honvéd Battalion, a unit set up in the Castle of Komárom in August 1849, was started by the author in the special issue of *Hadtörténelmi Közlemények* in 2013. The paper in this issue is the next part of the publication.

The 204th Honvéd Battalion was set up together with the battalions Number 201–203. Men for the units were supplied by the recruits brought to the Castle of Komárom after the outbreak on August 3. The new battalions, together with the 127th Honvéd Battalion, were incorporated to the Fourth Division, a unit newly founded in August within the Eighth Corps of the Komárom Army, and lead by Colonel Count Ottó Zichy. The battalions were dispositioned in the Old Castle of Komárom. They did internal service, took part of the fortification works, carried out training. The grenadier company set up by Klapka on September 14 was rounded up with the men of the Zichy Division, too. The battalions starting with Number 200 did not take part in battle operations and combats, and despite the few pieces of information about them it is also probable that the complete equipment and arming of the soldiers did not happen by the capitulation in October.

The commands abound in details, and as they serve as a valuable source the author decided to publish the whole body of the orderly book. Following the previous publication of the battalion commands, the paper now presents those commands of the book which are related to the army, to the castle government and to the division. A significant part of the latter group casts light on the everyday work of the five battalions of the Zichy Division, and there are many records about officer promotions, too, many of which has been hitherto unknown. The author did not leave out the many times boring repetition of the orders related to the work of the battalions, either, for these instructions can give an impression of the atmosphere and often monotonous nature of the everyday life in the surrounded castle.

Keywords: 1848–1849 Hungarian War of Independence, defense of Komárom, Zichy Division, 204th Honvéd Battalion, everyday life of the garrison at Komárom, castle government

Az 1848–1849. évi szabadságharc hadseregének parancs- és levelezőkönyveiből viszonylag kevés maradt fenn. Hermann Róbert számításai szerint az egykor létező körülből 1500 okmányból mindössze alig 40 volt ismert 1998-ig. Azóta hat újabb ilyen jellegű irat került elő, ebből öt a Kedves Gyula szakmai vezetésével Európai Unió támogatással megvalósuló magyar–román történész–muzeológus együttműködésnek köszönhetően.¹

¹ A hatodik ilyen okmány a 64. honvédszászlóalj 1849. január–1849. június közötti parancskönyve, amely a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárába került.

A kutatás során feldolgozták az Aradi Ereklýmúzeum tárgyi és írásos emlékanyagát, és utóbbiból a 3. honvédszászlóalj parancskönyvének töredéke, a 95. és 204. honvédszászlóalj parancskönyvei, illetve, a Békés megyei mozgósított nemzetőrszászlóalj két századának egyesített parancs- és levelezőkönyve, valamint a Kazinczy-, majd Kosztolányi-hadosztály levelezőkönyve került elő. Közülük a 3. és 95. honvédszászlóalj parancskönyvei közlésre kerültek a feldolgozó munka egyik eredményeként elkészült forráskötetben.² Az 1849 augusztusában, a komáromi erődben megalakult 204. honvédszászlóalj parancskönyvének publikálását jómagam kezdtem meg a *Hadtörténelmi Közlemények* 2013. évi, Makai Ágnes tiszteletére megjelent különszámának hasábjain. Ez a publikáció ennek folytatását képezi.³

A 204. honvédszászlóalj a 201–203. számú honvédszászlóaljakkal együtt került felállításra. Legénységi állományukat az augusztus 3-i kitörés után a várba hozott újoncokból töltötték fel. Mivel a szabadságharc során 148-nál nagyobb zászlóaljszámot nem adtak ki, számozásuk azzal magyarázható, hogy Klapka György⁴ vezérőrnagy, a komáromi hadsereg parancsnoka, nem tudván hol tart a számozás, ezeket a számokat osztotta ki. Az újonnan felállított zászlóaljakat a komáromi hadseregen belül, a VIII. hadtest augusztusban újonnan alakuló, gróf Zichy Ottó⁵ ezredes vezette 4. hadosztályába osztották be a 127. honvédszászlóaljjal együtt. Ezek a zászlóaljak a komáromi öregvárban állomásoztak, és belső szolgálatot láttak el, erődféltési munkákban vettek részt, kiképzést folytattak. A Zichy-hadosztály katonáiból alakult szeptember 14-én a Klapka által újonnan felállított gránátos század is. A 200-as zászlóaljak harcra cselekményekben, csatában, ütközetben nem vettek részt, és a kevés információ ellenére valószínű az is, hogy teljes felszerelésük és felfegyverzésük sem történt meg az októberi kapitulációig.⁶

² A parancs- és levelezőkönyvekre részletesen lásd *Csapó Zoltán – Hermann Róbert – Jánosi András: A dunántúli önkéntes mozgó nemzetőrség 1848-as „parancsolatkönyve”. Hadtörténelmi Közlemények, 1998. 1. sz. 216–222. o.* Az Aradi Ereklýmúzeumban található parancs- és levelezőkönyvekre: Okmánytár. Válogatott iratok és dokumentumok. Okmánytár az Aradi ereklýmúzeum iratanyagából (1836–1892). A reformkor, a forradalom, a szabadságharc, a megtorlás, az emigráció és a kiegyezés korának dokumentumai. Szerk. Hermann Róbert. Szeged, 2012. 43–45. o. A parancskönyveket lásd: uo. 241–243. o.: A 3. honvédszászlóalj parancskönyvének töredéke (1849. május 17.), és 258–283. o.: A 95. honvédszászlóalj parancskönyve (1849. július 16–augusztus 8.).

³ *Solymosi* 2013.

⁴ Klapka György (1820–1892), kilépett cs. kir. főhadnagy. 1848 júniusától százados lett a 6. honvédszászlóaljnál, majd áthelyezték a táborkarhoz. November–decemberben őrnagyként a bánági hadtest vezérkari főnökeként szolgált, majd a hadügyminisztériumba került. 1849. január elején ezredesként a felső-tiszai hadtest parancsnokává nevezték ki. A hadtestet újjászerveve megállította Schlik tábornok előnyomulását, majd hadtestével (I.) a feldunai hadsereg kötelékében részt vett a tavaszi hadjáratban. Tevékenységéért megkapta a katonai érdemrend 2. és 3. osztályát is. 1849 májusában Görgeit helyettesítette a hadügyminisztériumban, majd a feldunai hadsereg élén. A főszereg nagyobb részének elvonulásakor a komáromi hadsereg (II. és VIII. hadtest) parancsnokává nevezték ki. Egészen szeptember végéig védte Komáromot, majd a várőrségnek adott amnesztia fejében átadta azt a császári csapatoknak. Ezután emigrációba vonult. *Bona* 2000. 168–170. o. Életréje lásd: *Szénássy Zoltán: Klapka György*. Pozsony, 1977. (1992.²); *Hermann Róbert – Urbán Aladár – Borsi-Kálmán Béla: A kompromisszumok embere*. Tanulmányok Klapka György tábornok (1820–1892) életéről. Az előszót írta: *Csetri Elek*. Bukarest–Kolozsvár, 2000.

⁵ Zichy Ottó, gróf (1815–1880), kilépett cs. kir. főhadnagy. 1848 nyarán Győr megye és város nemzetőr őrnagyává nevezték ki, részt vett a schwechati csatában, majd decembertől a komáromi vár őrségéhez került. Ott szolgált a szabadságharc végéig, előbb alezredesként és dandárparancsnokként, majd augusztus végétől ezredessé, és az újonc zászlóaljból alakított új hadosztály parancsnokává nevezték ki. Szeptember 28-án Klapka tábornok a katonai érdemrend 3. osztályával tüntette ki. A kapituláció után emigrált. *Bona* 2000. 728. o.

⁶ A 200-as honvédszászlóaljak történetére lásd: *Solymosi* 2010.

A 204. honvédszászlóalj komáromi kapituláció után megőrzött parancskönyvét⁷ Lehoczky Tivadar,⁸ a Munkácson élő neves polihisztor és történetíró 1891-ben kivonatolta, és kézírata ezután a Hadtörténelmi Levéltár őrizetébe került. Mivel a parancskönyv eredeti változata az Aradi Ereklémúzeum iratanyagának feltárásáig nem volt ismert, azt nem lehetett összevetni a Lehoczky által az utókor számára lejegyzett irattal. Emiatt magam is Lehoczky kéziratát voltam kénytelen felhasználni és közölni a 201–204. honvédszászlóaljak történetét feldolgozó tanulmányomban.⁹ A publikáció kéziratának leadása után azonban előkerült az addig lappangó eredeti parancskönyv is. Annak részletes áttanulmányozása után kiderült, hogy Lehoczky igencsak megrostálta a parancskönyv tartalmát. A Hadtörténelmi Levéltár 1848–49-es gyűjteményében őrzött Lehoczky-kézirat mindössze 28 oldalas, és jóval kevesebb parancsot tartalmaz, mint az eredeti 106 oldalas parancskönyv. A munkácsi helytörténész vagy saját szavaival írta le a parancsok tartalmát, vagy ritkábban szó szerint, de csak kivonatolva. Mivel a parancsok adatgazdagsága, forrásértéke mindenképpen indokoltta teszi teljes terjedelmű közlésüket, a parancskönyv teljes szövegének közreadása mellett döntöttem. A zászlóalj parancsok közlésére a kiváló történész–muzeológus, Makai Ágnes 70. születésnapjára készült kötetben került sor, most pedig a parancskönyvben megtalálható hadseregi, várkormányi és hadosztályi parancsokat kívánom közreadni.¹⁰ Utóbbiak jelentős része a Zichy-hadosztály öt zászlóaljának mindennapi tevékenységét mutatja be, de számos tiszt előléptetés ténye is megtalálható bennük, melyek közül több eddig ismeretlen volt. A zászlóaljak tevékenységére vonatkozó utasítások sokszor unalmas ismétlését sem hagytuk el, hiszen ez is érzékelteti a körülzárt várban zajló mindennapok hangulatát, sokszor egyhangúságát.

A parancskönyvből a hadosztályi parancsokat hiánytalanul, a hadseregi és várkormányi parancsokból Szinnyei József Komárom 1848–49-es történetét részletesen feldolgozó munkájában¹¹ még nem közölte, vagy nem teljes terjedelmében közölte részeket adjuk közre. A hadseregi parancsokat Klapka György vezérőrnagy, a várkormányi parancsokat Asserman Ferenc¹² ezredes, a hadosztályi parancsokat gróf Zichy Ottó ezredes írta alá. Néhány esetben az aláírás hiányzik. A parancsokat dátum szerint, azon belül a parancs-

⁷ A parancskönyv fennmaradására, azonosítására részletesen lásd: *Solymosi* 2013.

⁸ Lehoczky Tivadar (1830–1915) jogász, polihisztor. 1848 nyarán tanulmányait félbehagyva honvéd tüzérnek állt, több csatában és ütközetben vett részt. A szabadságharc után folytatta tanulmányait, majd uradalmi főügyészként dolgozott Bereg megyében. Sokrétú tudományos tevékenységéről kiemelkedik helytörténetírói munkássága. Fő művei: Bereg vármegye monográfiája I–III. k. Ungvár, 1881.; Bereg megye és a munkácsi vár 1848–49-ben. Munkács, 1899. Életére lásd: *Bagu Balázs – Szakáll Mihály: A szabadságharc nemzetőrei. Ungvár–Budapest, 1994. 83. o.*

⁹ *Solymosi* 2010.

¹⁰ *Solymosi* 2013.

¹¹ *Szinnyei* 1887.

¹² Asserman Ferenc (1877-től Vendrei, 1821–1893), cs. kir. huszár hadnagy. 1848 nyarán részt vett a délvidéki harcokban, majd korábbi parancsnoka, a bánági hadtest élén álló Kiss Ernő vezérőrnagy karségéde lett. E beosztásában szolgált tovább Damjanich tábornok alatt is, immár őrnagyként. A tavaszi hadjáratot a III. hadtest karségédeként küzdötte végig, majd a hadügyminisztériumba helyezték. 1849 júniusától ezredesként Komárom várparancsnoka lett. Klapka tábornok a katonai érdemrend 2. osztályával tüntette ki. A vár feladásakor hazatért Erdélybe. *Bona* 2000. 210. o. Életére lásd: *Kedves Gyula: A komáromi vár „szürke eminenciása”, Asserman Ferenc ezredes. (Avagy kikből szervezték a honvédsereg vezérkarát?) In: Komárom ismeretlen csillagai. Komárom 1848-as történetének történelmi félműveibe került szereplői. 2011. április 29-én a 20. Komáromi napok alatt rendezett történelmi konferencia előadói tanulmányai. Szerk. Kiss Vendel. Komárom, 2013. 152–168. o.*

könyv sorrendjében közöljük. A közlés szöveghű, a szöveget és az írásjeleket a mai helyesíráshoz közelítettük. A rövidítéseket feloldottuk, az aláhúzott szavakat dőlt betűvel szedtük. A parancsokban szereplő idegen kifejezéseket lábjegyzetekben magyaráztuk meg, az előforduló személyek korabeli tevékenységéről szintén itt igyekeztünk információt adni. Ez jó néhány esetben nem sikerült, hiszen a parancsokban előléptetett tiszték egy része a szakirodalomban eddig ismeretlen volt. Több esetben előfordulhat az is, hogy a szabadságharc végén, a fegyverletételek után más hadseregekből Komáromba szökött honvédek tisztí rangot hazudtak maguknak, vagy a kapituláció előtt polgári személyek kerültek tisztí kinevezésre, a jobb elbánás reményében. Megjegyzendő az is, hogy a parancsokat lejegyző írrok minden bizonnyal hallás alapján dolgozott, mert a leírt neveket többször elhallotta. Ahol lehetséges volt, ezeket az elírásokat javítottuk. Az altisztek beosztására vonatkozó parancsrészeket fenti okok miatt elhagytuk. Hiszen itt már teljesen ismeretlen személyek könnyen félreérthető neveit kellett volna kitalálnunk, amire nem vállalkozhattunk.

HADSEREGI, VÁRKORMÁNYI ÉS HADOSZTÁLYI PARANCSON,
1849. AUGUSZTUS 21–OKTÓBER 3.

Augusztus 21. Várkormányi parancs

Őrszemléletet tartand holnap a fővárban egy százados a 127. zászlóaljtól, készületet szinte itt tartand e zászlóalj, melytől egy szakasz a sétatéren táboroz, és ott a rendőrséggel együtt cirkálанд, nappal pedig kint a fővár előtt felállítand egy őrt. Őrszolgálat leend a fővárban és a városban. Folyó hó 18-án közlött napiparancsban változtatás szerint ma és holnap a 98. zászlóalj[tól és a] nemzetőrségtől ellátandó.

A 201. zászlóalj holnapra megint 120 embert vezéreljen dologra a Kossuth-vonal¹³ élelmentárhoz, egy állandó főtiszt és öt altiszt felügyelete alatt. 40 embert, egy altiszttel, egy őrzetetővel az Invalid Házhoz és annyit a barátok féle zárdához. Összes 200.

Holländer¹⁴ élelmezési százados holnap reggel negyed hatkor és délután háromnegyed egykor a nevezett helyen megjelenjen.

Miután a katonai sütő személy beteg és a pékek közül tettem a polgári sütőkőhöz sütőket, hogy a katonai sütészséget alkalmaztatnák, ugyanazért a kenyérsütés az óvárban nem történhetik valamennyi használható kemencékben, annálfogva a 127., 201., 202. zászlóalj minden sütő mesterséget értőket újoncaikból kiszemlje és 24 óra alatt jegyzékkel ellátva az óvári sütőházba okvetetlenül elküldje, nekem pedig a jelentést beadja.

Augusztus 26. Hadosztályi parancs

A 204. honvédszászlóalj a hadosztályi irodába négy küldöncöt vezérlend reggeli hét órára.

Meghagyatik a 204. honvédszászlóalj parancsnokának, hogy a létszámot a reggeli jelentéssel együtt reggeli hét órára hozzám elküldje.

Zichy ezredes

¹³ Kossuth-vonalnak a korábbi Nádor-vonalat nevezték.

¹⁴ Holländer Leó (1806–1887), jogot végzett nagykereskedő. 1848 júliusától a Magyarországi Izraelita Választmány elnöke lett. 1848/49 fordulójától a felső-tiszai, majd I. hadtest főpénztárnokaként tevékenykedett, e beosztásában honvéd százados, majd őrnaggyá nevezték ki. Júliustól a komáromi hadsereg élelmezési inténdánsaként szolgált. Később betegsége miatt hivatala alóli felmentéséért folyamodott, amit Klapka szeptember 20-án elfogadott. *Bona* 2000. 384. o. és *Szinnyei* 1887. 369. o.

Augusztus 27. Várkormányi parancs

Többször várparancsnok felszólítása következtében a várban a tisztátalanság és rondaság nem akar megszűnni, ezáltal az egészségre rossz befolyást eszközölné, és az ártalmas kigőzölés betegséget okoz. Felszólítanak tehát a zászlóaljparancsnok urak arra szorosan felügyelni, hogy osztályaiknál a szemét, a mocskos vizek helyükre hordassanak. Mert ha ezen hanyagságot még egyszer tapasztalandom, a parancsnok urakat fogom emiatt felelet terhe alá venni.

Augusztus 27. Hadosztályi parancs

Meghagyatik a hadosztályhoz tartozó zászlóaljoknak, hogy az estveli jelentést naponként hét órakor, a reggeli jelentést pedig reggeli nyolc órakor hozzám pontosan, a létszámmal együtt elküldjék.

Továbbá a hadosztályhoz tartozó zászlóaljaktól naponként hozzám egy küldönc vezényeltessék, és azt a zászlóaljak mindig a magukét reggeli hét órakor pontosan felváltsák.

A 201. honvédszászlóalj holnap a hadosztályi irodába négy küldöncöt vezénylend.

Zichy ezredes

Augusztus 28. Hadosztályi parancs¹⁵

Jelentés érkezett, hogy a fogdában a tisztaságra semmi gond nem fordítatik. Meghagyatik Storch¹⁶ hadnagy úrnak, hogy a tisztaságra, mint az egészség egyik fő céljára, a fogdában több gondot fordítson. A szalmazsákokból a régi szalma kivetve, azokba új szalmát tessen. Továbbá vagyon a fogdában sok oly egyén, kiről a tény be nem küldetett.¹⁷ Felszólítatik fent nevezett hadnagy úr, hogy ezen foglyokat zászlóaljbeli csapataiknak adja át.

Tegnap este egy hadnagy úr vitetett kórházba, s nem tudatik melyik csapattól való. Felszólítanak tehát a zászlóaljbeli osztályparancsnok urak, hogy ma estig egy tiszt urat a kórházba küldjenek, ki ezen halottat megvizsgálja, és ha ráismernek, jelentésüket a térparancsnokhoz tüstént beküldjék. Egyszermind egy bizottmányt küldjenek ki, amely a meghalt hadnagy ingó vagyonát hadbíró jelenlétében lepecsételje.

Mínt hogy a markotányosnők közt számosan találtak, kik ragadós nyavalyában vannak¹⁸ és ezáltal sok honvédek elromolnak, szolgálatot nem tehetnek. Oda utasítanak a zászlóaljparancsnok urak, hogy a katonáknál tartandó minden héten orvosi vizsgálat[kor], a markotányosnők is megnézendők. A megromlottak a városból elutasítás végett a városházhoz bekísértesenek.

Zichy ezredes

Augusztus 28. Hadseregi parancs

A 6. huszárezred és a 61. honvédszászlóalj komolyan megrovatik, hogy a mára rendelt csinos kiosztáshoz¹⁹ a tegnapelőtti parancs értelmében a feldíszítendőket és előbb a rendelt századot kilenc órára a vár udvarában fel nem állította.

Az illető parancsnoknak meghagyatik tehát, ezen elmulasztás okát 24 óra alatt a főparancsnokságnál bejelenteni. Mínt hogy ezen elmulasztások oka főképp abban látszik rejleni, hogy a hadosztályi parancsnokok a naponként 11 órára határozott parancsírásra segédjeiket el nem küldik. Tehát újonnan meghagyatik, hogy minden hadosztályból a segéd, vagy annak hátráltatása esetében ma is minden önálló parancsnokságtól egy főtiszt parancsírásra megjelenjen. És a térparancsnokság szoros kötelességévé tétetik, a meg nem jelenőket azonnal főparancsnokságnak jelenteni, mely azután el nem mulasztandja, az átvevő segédtisztet, kiknek a parancsírásnál jelen lenni különös kötelességük, meg nem jelenését legszigorúbban büntetni.

Klapka tábornok

¹⁵ A második és harmadik bekezdés Szinyeyinél mint várkormányi parancs szerepel. Nyilván ezt továbbította Zichy a hadosztály felé.

¹⁶ Storch Mihály (1794–?) cs. kir. őrmester, 1848-ban a komáromi vár törzsfogláraként szolgált. Ebben a beosztásában maradt a honvédseregben is, 1849. augusztus 20-án hadnaggyá léptették elő. Szeptember 21–22-én tiszti rangjáról leköszönt. *Bona* 1998–1999. III. k. 188. o. és *Szinyeyi* 1887. 370. o.

¹⁷ Azaz nem küldték be az illető foglyok által elkövetett cselekményről szóló tényleírást.

¹⁸ Valamilyen nemi betegségben szenvednek.

¹⁹ Kitüntetés átadási ceremóniához.

Augusztus 29. Várkormányi parancs

Személyesen kellett meggyőződni arról, hogy a várban tanyázó zászlóalj a tisztaságra legkevesebb figyelmet sem fordítanak. Az illető parancsnok urak felelősség terhe alatt oda utasítottak, hogy laktanyáikat azonnal kitisztíttatni, a tornácokon őrköt felállítani, kik a tisztátalanság okozóit azonnal elfogják, és illető parancsnokainak feljelentsék. Veszter Károly²⁰ orvos a katonai főkórodába²¹ mint katonai felügyelő evégre magát óber²² úrnál jelentse.

Asserman ezredes

Augusztus 29. Hadosztályi parancs

Bató Márton 204. zászlóalji őrmester a hadosztályi irodába vezényeltetik. Naponként a küldöncöket elküldjék.

Zichy ezredes

Augusztus 30. Várkormányi parancs

A 204. honvédszászlóalj vezénylend holnap dologra a Kossuth-vonali táborhoz 120 embert egy alantos főtsiszt s öt altiszt vezérlete alatt. Az envelope tárhoz²³ 40 embert egy őrzetetővel, a barátok féle zárdához 140 embert egy őrmester s egy altiszt felügyelete alatt, összesen 300 embert, kik a nevezett helyen Holländer százados rendelkezésére reggel negyed hatkor és délután háromnegyed egykor megjelenjenek. Ha pedig az eső esik, a munkások [ott]hon maradjanak. Későbbben, ha kitisztul, kimenni tartoznak.

A 204. zászlóalj, mivel még felszerelve nincsen, szolgálatot nem tesz, hanem dologra fog vezényeltetni.

A tisztátalanság a legszorosabb parancs dacára sem akar itt a várban megszűnni. Meghagyatik tehát a szolgálatot adó zászlóalj parancsnokának, hogy minden szegleten őrköt állítson fel, a falra vizelőket tüstént elfogják és fogságba kísérik.

Azon felül minden zászlóalj és testőrök felszólítatnak, hogy osztályai előtt előre és hátra található rondaságot az őrszemlézeti őrmester által, ma négy órára eltisztíttassák. Ezentúl minden nap dolgásokat küldjenek a rondaság eltakarítására, mi ha nem történend, a zászlóalj parancsnokai a vár elébe állítatnak.

Asserman ezredes

Augusztus 31. Várkormányi parancs

Őrszemlét tartand holnap a fővárban egy százados a 98. zászlóaljtól. Tűztartalékot képzend ugyanezen század egy tartaléka.

Őrszolgálatot a fővárban és a városban adja szintén a 98. zászlóalj, a kiadott szolgálati felosztás szerint.

A 204. honvédszászlóalj vezérrend holnap dologra a Kossuth-vonali élelmentárhoz 120 embert egy alantos főtsiszt és öt altiszt felügyelete alatt. Az envelope tárhoz 40 embert egy altiszttel, egy őrzetetővel. A barátok zárdához 140 embert egy őrmesterrel és öt altiszttel, és 200 embert az illető altisztekkel Holländer százados eleibe (Barátok utca). Összesen tehát 500 embert, kiket a fent írt helyen reggel negyed hatkor és háromnegyed egykor pontosan kiállítsa.

A 201. honvédszászlóalj szinte vezéreljen dologra négy altiszt felügyelete alatt, kik az ellenségtől elfogott javak rendelkezésére²⁴ a Duna partján negyed hatkor és délután háromnegyed egykor pontosan megjelenjenek.

A 201. honvédszászlóaljnak meghagyatik, hogy a sétatéren táborozó egy szakaszhoz, valamint a fogoly tiszték őrizetéhez rendelt fél századhoz is mindig egy-egy főtsiztet is vezéreljen.

Asserman ezredes

²⁰ Valószínűleg Vezér Károly (1817–?) 1849. május közepén hadnagy és orvos volt a 18. (Attila) huszárezredben. További szolgálati adatai nem ismertek. *Zédeny* 1948. 225. o.

²¹ Katonai főkórházban.

²² Ezredes.

²³ Élelmiszer tár.

Augusztus 31. Hadosztályi parancs

A gyakori megszökések meggátálása tekintetéből meghagyom, minden hadosztályomhoz tartozó parancsnok uraknak, hogy a zászlóaljak holnap tíz órára felesküdtessenek, és minden héten egyszer a hadi törvényeket a legénység előtt felolvastassák.

Zichy ezredes

Szeptember 1. Várkormányi parancs

Őrszemlét tartand holnap a fővárban egy százados a 201. honvédszászlóaljból. Tűztartalékot képzend ugyanezen század egy tartaléka, mely egészen 24 óráig a fővár előtti sétaterén táboroz, ott a rendőrséggel folytonosan cirkálendő. Őrszolgálat a fővárban és a városban a közlött őrelosztás szerint holnap szinte a 201. honvédszászlóaljtól ellátandó.

A 204. honvédszászlóalj vezényel holnap dologra a Kossuth élelemtárhoz²⁵ 120 embert, egy alantos főtiszt és öt altiszt vezénylete alatt. Az envelope tárhoz 40 embert egy altiszttel és egy őrvezetővel, a barátok féle zárdához 140 embert egy őrmester s öt altiszt vezénylete alatt. Összesen tehát 300 embert.

Szeptember 1. Hadosztályi parancs

Mint hogy a hadosztályhoz tartozó zászlóaljaktól a délutáni három órai parancsírásomra rendezem meg nem jelennek, és az estveli jelentést, sem a létszámot a reggeli jelentéssel el nem hozzák, meghagyatik a hadosztályomhoz tartozó zászlóaljparancsnokoknak, felelősség terhe alatt, különösen a 201. honvédszászlóalj parancsnokának, akitől már több napokról reggeli jelentést és létszámot nem kaptam, mi több még parancsírásra sem jelenik meg.

Ezennel meghagyom a hadosztályomhoz tartozó parancsnokoknak, hogy a parancsírásra, délután három órára egy alkalmas egyént küldjenek. Az estveli jelentést estveli hét órára, a reggeli jelentést pedig a létszámmal együtt reggeli kilenc órára hozzám pontosan elhozzák.

Holnap a hadosztályi irodába a 202. honvédszászlóalj négy küldöncöt vezénylend.

Zichy ezredes

Szeptember 2. Hadseregi parancs

A főparancsnoksághoz rendelt napi szolgálattevő tisztek főnökévé Térey Pál²⁶ nevezetik ki. Szigorú kötelességévé tétetik, hogy a napi tisztek szolgálatáról pontosan feleljen.

Klapka tábornok

Szeptember 2. Hadosztályi parancs

A 203. honvédszászlóalj a hadosztályi irodába négy küldöncöt vezénylend.

Zichy ezredes

Szeptember 3. Várkormányi parancs

Őrszemlést tartand holnap a fővárban egy százados a 201. zászlóaljból, és tűztartalékot képzend ugyanezen század egy tartaléka, mely egészen 24 óráig a fővár előtti sétaterén táborozik, ott a rendőrséggel folytonosan cirkálendők. Őrszolgálat a fővárban és a városban a közlött őrelosztás szerint holnap szintén a 201. zászlóaljtól ellátandó.

A 204. honvédszászlóalj vezénylend ismét dologra a Kossuth-vonali élelemtárhoz 120 embert egy alantos főtiszt és öt altiszt vezénylete alatt. Az envelope tárhoz 40 embert egy altiszttel s egy őrvezetővel, a barátok zárda féle tárhoz 140 embert egy őrmester és öt altiszt felügyelete alatt. Összesen tehát 300 embert.

²⁴ Rendezésére.

²⁵ A Kossuth-vonalon található élelmiszer-raktárhoz.

²⁶ Térey Pál (1831–1883) jogi tanulmányok után, 1848 nyarán lépett be a magyar szolgálatba állt 9. (Miklós) huszárezredbe. Októbertől hadnagy, november közepén főhadnagy lett ugyanitt. 1849. április elején alszázadosá neveztek ki. Alakulatával a feldunai, illetve VII. hadtest kötelékében szolgált. Július második felében futárként a komáromi erődbe küldték, itt Klapka parancsörtsztje lett. Szeptember elejétől főszázadosi rangban Klapka törzsének parancsnokaként szolgált. A kapituláció után emigrált. *Bona* 2008–2009. II. k. 450. o.

A 127. zászlóalj szinte dologra vezényeljen 100 embert egy főtiszt és a kellő altisztek felügyelete alatt, a hadszállító házhoz is 100 embert ily módon, kik mindnyájan Holländer százados laka elé reggeli öt órakor és délután háromnegyed egykor pontosan kiálljanak. A felügyelő tiszt urak lesznek felelősök ezen dolgok rendes beérkezésekért.

Horváth Miklós²⁷ százados, Turkovits Miklós százados, Fülöp János főhadnagy, Mártonffy Frigyes főhadnagy, Smülk főhadnagy, Válnyi hadnagy, Soltész hadnagy és Horváth Mihály hadnagy szolgálattételre a rendőrségre beosztatnak, és magukat Boros²⁸ századosnál jelentsék.

Felső parancs következtében a következő törzstiszt urak ma délután két órakor Klapka tábornok úrnál megjelenendők. E célra a Várkormányi irodába gyülekezzenek. A 127., 201. és 204. zászlóalj parancsnoka s törzstisztei, mind az őrnagy úr, mind a hadszállító ház parancsnoka, továbbá: Obell²⁹ őrnagy mint kórházparancsnok, Buzay³⁰ törzsorvos, Krivácsy,³¹ Jungwirth³² tüzér alezredes, Komáromi³³ őrnagy, mint rögtönítélő szék elnöke, végre Jausz³⁴ őrnagy, mint újonctelep parancsnoka.

Asserman ezredes

Szeptember 3. Hadosztályi parancs

Kovács Pál hadnagy urat hadosztályomba hadosztálybíróul kinevezem folyó hó 1-jétől számítandó rang és illetménnyel.

Zichy ezredes

²⁷ Horváth Miklós (1803–?) volt nemesi testőr. 1848 őszétől a Vas megyei önkéntes nemzetőrzászlóalj, majd az abból szervezett 45. honvédszászlóalj főhadnagya lett. 1849 januárjában századosá léptették elő. Alakulatával a VII. hadtestben, majd az önálló Kmetty-hadosztályban szolgált. A borosjenői fegyverletétel után Komáromba menekült, ahol a vár feladásáig szolgált. *Bona* 2008–2009. I. k. 467. o.

²⁸ Boros Ferenc (1816–?) volt cs. kir. hadfi és nemesi testőr, sóhivatali gyakornok. 1848 szeptemberétől százados lett a Baranya megyei önkéntes nemzetőr zászlóaljnál, majd az ebből szervezett 51. honvédszászlóaljban az eszéki várórség kötelékében. Eszék 1849. februári feladásakor hazatért. Tavasszal csatlakozott a komáromi várórséghez, ahol a térparancsnokságon szolgált, szeptember 7-étől immár őrnagyként. A vár feladásakor emigrált. *Bona* 2000. 261. o.

²⁹ Obell József (1798–1870) 1845 óta nyugalmazott cs. kir. százados, 28 évig szolgált a cs. kir. 33. (Gyulai) gyalogezredben. 1848 októberétől honvéd századosként a komáromi erőd térparancsnokságán szolgált, majd 1849. júliustól őrnagy és a várbeli kórházak főparancsnoka. A cs. kir. hadbíróóság megfosztotta rangjától és nyugdíjától. *Bona* 2000. 547. o.

³⁰ Buzay (1849 júniusáig Weitzenbreyer) Károly (1810/11–?) sebész-, szemész-, szülészorvos. 1848 októberétől a komáromi katonai kórház vezető főorvosa volt. Ő hozta létre az esztergomi és tatabányai kórházakat. 1849. április közepétől törzsorvosként a komáromi erőd egészségügyi vezetője, megkapta a katonai érdemrend 3. osztályát. A szabadságharc egyik legelismertebb honvédorvosa. *Zétény* 1948. 104–105. o.

³¹ Krivácsy József (1821–1903) 1840-től cs. kir. tüzérként, majd m. kir. nemesi testőrként szolgált. 1848 júniusában főhadnaggyá nevezték ki a 10. honvédszászlóaljhoz, majd szeptembertől a tüzérséghez került. Októberben előbb tüzér százados Komáromban, majd 1849. március végétől őrnagyként a vár tüzérparancsnoka. Júniusban rövid időre az V. (bánsági) hadtest tüzérparancsnokává nevezték ki, majd július elejétől visszakerült korábbi beosztásába. Augusztus elején alezredessé léptették elő. *Bona* 2000. 465–466. o.

³² Jungwirth, Karl (1809–1868 után) cs. kir. tüzér hadnagy, 1848-ban már 22 éve szolgált. Szeptembertől ütegparancsnok a honvédseregben, majd a HM Tüzérségi alosztályán tüzér századosként szolgált. A téli és a tavaszi hadjáratban ismét ütegparancsnok a feldunai hadtestnél. 1849. január végén őrnaggyá, május végén alezredessé nevezték ki. Ezután a komáromi vartüzér ezred parancsnokaként szolgált a kapitulációig. *Bona* 2000. 414–415. o.

³³ Komáromi István (1823–1884 u.) eredetileg ügyvéd volt. 1848 nyarán hadnagy lett a komáromi városi nemzetőrség parancsnokának segédtisztjeként. Novembertől a komáromi erőd térparancsnokságára került immár honvéd főhadnagyként. Beosztásában folyamatosan szolgálva előbb századosá, majd őrnaggyá léptették elő. 1849. május elejétől a losonci újonctelep parancsnokává nevezték ki, majd júliusban ismét a komáromi várórséghez került, ahol augusztus végén a rögtönítélő bíróság elnöke lett. *Bona* 2000. 450. o.

³⁴ Jausz József (1822–1876) cs. kir. gyalogos közlegény (1848 tavaszán fokozták le, korábban őrmesterként szolgált). 1848 őszén százados lett a 2. Pest megyei önkéntes nemzetőrzászlóaljban, majd az ebből alakult 71. honvédszászlóaljban szolgált a komáromi erődben. 1849. március elejétől alakulatának parancsnokává nevezték ki őrnagyi rendfokozatban. Május elejétől a komáromi újonctelep parancsnoka volt. *Bona* 2000. 407. o.

Szeptember 4. Várkormányi parancs

Őrszemlét tartand holnap a fővárban és a városban egy százados a 203. zászlóaljból. Tűztartalékot képzend ugyanezen zászlóalj egy tartaléka, mely egészen 24 óráig a sétatéren táboroz, ott a rendőrséggel folytonosan cirkálendő.

Őrszolgálatot a fővárban és a városban a közlött őrelosztás szerint holnap szinte a 203. zászlóalj ellátandja.

A 204. zászlóalj vezénylend megint dologra holnap a Kossuth-vonali élelemtárhoz 120 embert egy alantos főtiszt és öt altiszt felügyelete alatt. Az envelope tárhoz 40 embert egy altiszttel és egy őrzetetővel, a barátok zárda féle tárhoz 240 embert egy őrmesterrel s öt altiszttel ellátva. Összesen 300 [sic! helyesen: 400] embert.

A 201. zászlóalj dologra vezényljen 200 embert, egy főtiszt és a kellő altisztek felügyelete alatt, kik Holländer százados laka elé negyed hat órakerreggel, délután fél három óraker pontosan kiálljanak. A felügyelő tiszt urak lesznek felelősök ezen dolgok rendszeres beérkezéséért.

A 201. zászlóalj figyelmébe ajánltatik a hadifoglyok őrizetére rendelt fél század pontos kiállása, nehogy a tegnap esett baj előadja magát, hogy tudniillik a foglyok száma egészen hibázott.

Meghagyatik, hogy ezután mindig azon zászlóalj, mely a vár- és városbeli szolgálatot tartja, a tűztartalék századot a tisztekkel együtt a fővár előtti sétatérré küldje, hol a rendőrség alá rendeltetik.

A zászlóaljak közti aránylagos szállásfelosztások tekintetéből rendeltetik, hogy a legénység számára a 127. honvédszászlóalj 64-től 99-ig és az alsó emeletben 67-től 68-ig [szállásoljon be].

A 203. zászlóalj a 9-től 37-ig, a 204. honvédszászlóalj az első emeletben 78-től 97-ig. Továbbá a tiszt lakban a 127. honvédszászlóalj a 3., 4., 5., 8. földszinti szobákat, a 201. zászlóalj a 6., 7., 9., 10. emeleti számokat, a 203. honvédszászlóalj a 14., 15., 16., 17., 19., 20., 21. földszinti számokat, és a 204. zászlóalj a 2., 9., 10., 11., 12. földszinti számokat elfoglalják. Az átszállások még ma, mégpedig a legnagyobb renddel megtörténjenek. Az átszállások a térparancsnoksághoz 24 óra [alatt] beadassanak.

A 203. és 204. zászlóalj egy-egy írnot rendeljen Boros százados úrhoz, mint őrségi főtiszthez, kik még ma a kis piacon, 109. szám alatt négy óraker nála jelentsék magukat.

Asserman ezredes

Szeptember 4. Hadosztályi parancs

Jakabfy Sámuel³⁵ hadosztályi prófosz³⁶ rossz viselete miatt hivatalától megfosztatván, a létszámból kitörendő.

Holnap a 204. zászlóalj a hadosztályi irodába négy küldöncöt vezénylend.

Zichy ezredes

Szeptember 5. Várkormányi parancs

Őrszemlét tartand holnap a fővárban egy százados a 127. honvédszászlóaljból. Tűztartalékot képzend holnap ezen zászlóalj egy százada, mely egészen 24 óráig a fővár előtti sétatéren táboroz, ott a rendőrséggel folytonosan cirkálendő.

Őrszolgálatot a városban és a fővárban a közlött őrelosztás szerint holnap szinte a 127. zászlóalj adand.

³⁵ Jakabfy Samu (Sámuel, 1816–?) cs. kir. gyalogos tizedesként szolgált, 1848 októberében ezredével csatlakozott a honvédsereghez. 1849. január 23-án a bodrogkeresztúri ütközetben fogságba esett, de február elején visszaszökött a honvédsereghez. Májustól őrmesterként a pesti katonai szállító háznál szolgált. Augusztus végétől a Zichy-hadosztály törzsfoglára lett, de néhány nap múlva hivatalától megfosztották. Szeptember 15-én a 204. honvédszászlóalj hadnagyává nevezték ki. *Bona* 1998–1999. II. k. 113. o., hadnagyi kinevezésére lásd: *Szimyei* 1887. 320. o.

³⁶ Porkoláb, foglár.

Holnaptól fogva azon zászlóalj, mely az őrszolgálatot kiállítja, azon nap egyszersmind egy fél századot rendeljen a fővár udvarába, ott a tisztaság végett öröket felállítandó, melynek helyeit Bozó³⁷ őrnagy úr ki fogja mutatni.

Asserman ezredes

Szeptember 5. Hadosztályi parancs

Holnap 11 órákor a 201. honvédszászlóalj kiálljon és által szemléltetik a zászlóalji tömegbe jobbra, és osztály tömeget szinte jobbra fognak osztatni.

Zichy ezredes

Szeptember 6. Várkormányi parancs

Őrszemlést tartand holnap a fővárban egy százados a 201. honvédszászlóaljból. Tűztartalékot képzend szinte ezen zászlóalj egy százada, amely 24 óráig a fővár előtti sétatéren táboroz, ott a rendőrséggel folytonosan cirkálendő.

A 204. honvédszászlóalj vezénylend holnap dologra a Kossuth-vonali élelemtárhoz 120 embert egy alantos főtiszt és öt altiszt felügyelete alatt, az envelope tárhoz 40 embert egy altiszttel és egy őrzetővel, a barátok zárda féle tárhoz 140 embert egy őrmester és öt altiszt felügyelete alatt. Összesen 300 embert.

Minden nap a jelszó és olaj kiosztásnál a legnagyobb rendtelenség uralkodik, mert az őrzetők nagy igen későn, vagy valamely ordinánc³⁸ által hívva jönnek meg a főőrtanyára. Ez egyenesen az illető tiszt urak és az őrszemlézeti százados hanyagságából ered, mert a fővárban őrszolgálatot tevő zászlóaljak legénysége újoncokból állván, ezek tudatlansága természetes. Hanem minden őrdíszletnél vagy az elosztó segédtsízt, vagy az őrszemlézeti százados úr az altiszteket és őrzetőket elhívassa, és szigorúan meghagyja nekik, hogy délután két órákor minden őrtanyáról egy őrzető fegyveresen küldessék jelszóért a fővárbeli főőrtanyára. Oda vagy írásban, vagy élő szóval elvivén a tizedes (az őrparancsnokot keresse, és vezessék a jelszóval), hány ember van az őrségen, s közülük hány ór van kiállítva. Egy közhonvédet szinte magával vigyen fegyver nélkül, olajért valami edénnyel.

Azon zászlóalj, mely az őrszolgálatot adja, aznap szinte két biztos, ügyes honvédet rendeljen küldöncül a rendőrségi irodába, a kis piacra, a 1093. szám alatti házba.

Minekutána a ruhaneműekben a hadsereg nagy hiányt szenved, mely kivált a készítéshez szükséges, de hiányos szabókban rejlik, szigorú felelet terhe alatt szőlíttatnak fel a zászlóaljak s egyéb hadtestületek, hogy a szabóságot értő egyéneiket felelet terhe alatt, 24 óra alatt átadási jegyzékekkel ellátva Butz³⁹ ruharaktári századosnak átadni [kötelesek].

Asserman ezredes

Szeptember 7. Várkormányi parancs

Őrszemlést tartand holnap a fővárban egy százados, vagy a század ideiglenes parancsnoka a 203. zászlóaljból. Tűztartalékot képzend ugyanezen zászlóalj egy százada, mely egészen 24 óráig a fővár előtti sétatéren táboroz, ott a rendőrséggel folytonosan cirkálendő.

Őrszolgálat a fővárban és a városban a közlött őrelosztás szerint holnap szinte a 203. zászlóaljtól ellátandó.

A 204. zászlóalj holnap megint dologra vezénylend a Kossuth-vonali élelemtárhoz 120 embert egy alantos főtiszt és öt altiszt felügyelete alatt, az envelope tárhoz 40 embert egy altiszttel és egy

³⁷ Bozó Manó (Emánuel, 1818–1892) cs. kir. főhadnagy a 62. (Turszky) gyalogezredben, 1848 nyarán századossá nevezték ki a 2. honvédszászlóaljhoz. Október elejétől őrnagyként alakulatának parancsnoka lett a Délvidéken. Később Pétervárad védelmében vett részt, helytállásáért megkapta a katonai érdemrend 3. osztályát. Július közepétől a komáromi erőd térparancsnokságán szolgált, szeptember 15-én alezredekessé léptették elő. *Bona* 2000. 264–265. o.

³⁸ Parancsőrtiszt, de itt inkább: futár, küldött.

³⁹ Butz Lajos (1820–1896) volt cs. kir. gyalogos tizedes. 1848 őszétől honvédtisztként szolgált a feldunai hadsereg ruházati raktáránál előbb Pozsonyban, majd a komáromi erődben. 1849. májustól honvéd százados és a várórség ruházati főfelügyelője. Klapka tábornok szeptember 28-án őrnaggyá léptette elő. *Bona* 2000. 272. o.

örvezetővel, a barátok zárda féle tárhoz 140 embert egy őrmester és öt altiszt felügyelete alatt. Tehát összesen 300 embert.

Farkas⁴⁰ hadbíró úrnak a tisztai karban földszinti 106. szám alatti irodájában holnap kilenc óra-
kor tartandó egész hadi törvényszékhez vezényelje a szabályszerű ülnököket a 127. zászlóaljból, kik
magán pecsétnyomóikkal ott pontosan megjelenjenek.

[Megparancsolom] Rurm Kossuth-vonali térparancsnok úrnak,⁴¹ hogy még ma délután három
órákor a hosszú kaszákat Schindler⁴² százados fegyverfelügyelőtől felvegye, és a Kossuth-vonali
sáncokhoz elossa.

Asserman ezredes

Szeptember 7. Hadseregi parancs

Mínt hogy a rendőrség jelentése szerint, némely itteni kereskedők mindent elkövetnek, hogy
árukat s élelmi cikkeket a városból kicsempézhessenek, meghagyatik minden előőrs parancsno-
koknak minden illetén a városból kimenő s árukkal vagy élelmi cikkekkal rakott kocsikat azonnal
letartóztassanak, és azt a rendőri hivatalhoz bekísérjék.

Klapka tábornok

Szeptember 7. Hadosztályi parancs

Meghagyom a hadosztályomhoz tartozó zászlóaljoknak, hogy a hadosztályi hadbíró részére járó
öt pengő forintot minden zászlóalj pénztárából folyó óra nyugtatvány mellett kifizetessék, és ezen-
től is minden hónapra.

Schebelka Eduard⁴³ főhadnagy úr rendeletének kihirdetésére, folyó hó 8-án reggel kilenc órára,
a 202. zászlóalj 3. századához Hering József közvitész, Mészáros István örvezető, Bognár Antal tize-
des, Szenna Ferenc őrmester, Streibig Adolf⁴⁴ hadnagy és Harangozó⁴⁵ százados urak, a Hadosztályi
hadbíró Kovács Pál⁴⁶ úrnál megjelenjenek, és Schebelka főhadnagy urat az illető parancsnokság
bírósa [maga] elébe idézze.

Zichy ezredes

Szeptember 8. Várkormányi parancs

Őrszemlést tartand holnap a fővárban és a városban egy század a 127. zászlóaljból.
Tűztartalékot ugyanitt képzend ezen zászlóalj egy százada, mely egészen 24 óráig a fővár előtti
sétatéren táboroz, ott a rendőrséggel folytonosan cirkálendő.

Őrszolgálatot a fővárban és a városban ellátand holnap a közlött őrelosztás szerint szinte a 127.
zászlóalj.

⁴⁰ Valószínűleg Farkas Jenő (1816–1908) ügyvéd. 1848 decemberétől hadbíró hadnagy, majd főhadnagy
a 13. (Hunyadi) huszárezredben. 1849. augusztus 1-jétől a 40. és 70. honvédszászlóalj hadbírájává nevezték ki,
ebben a beosztásában szeptember 11-én századosá léptették elő. *Bona* 2008–2009. I. k. 332. o.

⁴¹ Valószínűleg Rumi András (1790–1857) százados, végül honvéd őrnagy. *Bona* 2000. 605–606. o.

⁴² Schindler János (1819–1890 u.) 1848 előtt tíz évig szolgált a cs. kir. hadseregben, végül mint őrmester.
1848 októberében előbb a 21. honvédszászlóalj hadnagya, majd 1849 márciusától a 46. honvédszászlóalj főhadna-
gyaként szolgált Komáromban. Ezután százados és a vár fegyverészeti felügyelője lett ugyanitt. Klapka tábor-
nok a vár feladása előtt (szeptember 28.) őrnaggyá léptette elő. *Bona* 2000. 613–614. o.

⁴³ A cseh nemzetiségű Schebelka Eduard (1826–?) cs. kir. hadnagyként esett magyar fogságba 1849 júliu-
sában. Önként beállt a honvédseregbe. Előbb a vár tüzérparancsnokságán alkalmazták, majd augusztus 30-tól
főhadnagyként a Zichy-hadosztály vezérkari tisztje lett. A kapituláció után a császári hadbíróóság megfosztotta
rangjától, de elengedték. *Bona* 1998–1999. III. k. 100. o.

⁴⁴ Streibig Adolf (1829–1890 u.) 1848 nyarán beállt az 5. honvédszászlóaljba és részt vett a délvidéki har-
cokban. 1849. júniusban őrmester lett a 99. honvédszászlóaljban, majd augusztus 20-án a 202. honvédszászlóalj
hadnagyává nevezték ki. *Bona* 1998–1999. III. k. 190. o.

⁴⁵ Harangozó János (1801–1869) volt cs. kir. őrmester. A szabadságharcban előbb nemzetőr főhadnagyként,
majd az 52. (Ferenc Károly) gyalogezred III. zászlóaljában hadnagyként, 1849. áprilistól főhadnagyként vett
részt. Júniusban a 99. honvédszászlóaljhoz helyezték. Augusztus 20-án a 202. honvédszászlóalj századosává ne-
vezték ki. *Bona* 2008–2009. I. k. 430. o.

⁴⁶ Kovács Pál hadbíró főhadnagy. *Bona* 1998–1999. II. k. 290. o.

A 204. honvédszászlóalj megint dologra vezénylend holnap a Kossuth-vonali élelemtárhoz 120 embert egy alantos főtsízt és öt altiszt felügyelete alatt, az envelope tárhoz 40 embert egy altiszttel s egy őrzetetővel, a barátok féle zárdához 140 embert egy őrmester s öt altiszt felügyelete alatt, mindössze tehát 300 embert Holländer élelmezési [százados] laka elé (Barátok utca).

A 201. zászlóalj pedig a Duna felső partjára az elfoglalt javak kihordására 80 embert, egy őrmester s öt altiszt felügyelete alatt kirendeljen Horváth⁴⁷ százados úr rendelkezésére, kik mindnyájan reggeli negyed hat óraker és délután háromnegyed egy óraker pontosan kiálljanak.

Asserman ezredes

Szeptember 9. Várkormányi parancs

Őrszemlést tartand holnap egy százados a 201. zászlóaljból. Tűztartalékot képzend ugyanezen zászlóalj egy százada, mely egészen 24 óráig a fővár előtti Séta téren táboroz, ott a rendőrséggel folytonosan cirkálendő. Őrszolgálat a fővárban és a városban holnap a közlött őrelosztás szerint szinte a 201. zászlóaljtól ellátandó.

A 204. zászlóalj holnap megint dologra vezénylend a Kossuth-vonali élelemtárhoz 120 embert egy alantos főtsízt és öt altiszt felügyelete alatt, az envelope tárhoz 40 embert egy altiszttel és egy őrzetetővel, a barátok zárda féle tárhoz 140 embert egy őrmester és öt altiszt felügyelete alatt, mindössze tehát 300 embert Holländer élelmezési laka elé (Barátok utca).

A 203. zászlóalj pedig a Duna felső partjára az elfoglalt javak kihordására szinte 80 embert, egy őrmester és négy altiszt felügyelete alatt kirendeljen Horváth százados úr rendelkezésére, kik mindnyájan reggeli negyed hat óraker és délután háromnegyed egykor pontosan kiálljanak.

Az alsó táborból Komáromba menekült főtsízttek következőképpen osztatnak be szolgálattételre a zászlóaljakhoz: Hegyi Remediusz hadnagy a rendőrséghez, Szegő Zsigmond⁴⁸ a 204. zászlóaljhoz, Kolossi Gábor hadnagy a 127. zászlóaljhoz, Girni János százados⁴⁹ a 202. zászlóaljhoz, Burkai Dénes hadnagy⁵⁰ a 6. huszárezredhez. Hertelendy⁵¹ százados, ki a 46. zászlóaljhoz osztatott be, gyengélkedése miatt tábori szolgálatokat nem tehetvén, egészsége helyreállásáig a rendőrséghez vezényeltetik. Palinki János 51. zászlóalji hadnagy a kórházból kijövén, egészsége tökéletes helyreállásáig szinte a rendőrséghez osztatik be.

Asserman ezredes

Szeptember 10. Várkormányi parancs

Őrszemlést tartand holnap a fővárban egy százados a 203. zászlóaljtól. Tűztartalékot képzend ugyanezen zászlóalj egy tartaléka, mely egészen 24 óráig a fővár előtti Séta téren táboroz, ott a rendőrséggel folytonosan cirkálendő.

Őrszolgálat a fővárban és a városban ellátand a közlött őrelosztás szerint szinte a 203. zászlóalj.

A 204. zászlóalj megint dologra vezénylend holnap a Kossuth-vonali élelemtárhoz 120 embert egy alantos főtsízt és öt altiszt felügyelete alatt, az envelope tárhoz 40 embert egy altiszttel s egy őrzetetővel, a barátok zárda féle tárhoz 140 embert egy őrmester s öt altiszt felügyelete alatt, összesen 300 embert Holländer élelmezési laka elé (Barátok utca).

⁴⁷ Feltehetően Horváth Lajos (1824–1867 u.) mérnök. 1849 nyarán hadnagyként, majd főhadnagyként, végül századosként szolgált a komáromi várórség hadmérnök karánál. *Bona* 2008–2009. I. k. 466. o.

⁴⁸ Lehetséges, hogy azonos Szegheő Zsigmonddal (1817–1870), aki jogvégezett hivatalnokként lépett be a honvédseregbe 1848 nyarán és a 4. honvédszászlóaljnál főhadnagyi rangot ért el. *Bona* 1998–1999. III. k. 244. o.

⁴⁹ Helyesen: Girczy János (1816–?). *Bona* 1998–1999. I. k. 466. o.

⁵⁰ Helyesen: Ruttkay Dénes (1808–?). *Bona* 1998–1999. III. k. 72. o.

⁵¹ Hertelendy János (1816–1857?) gazdálkodó. 1848 őszén százados lett a Somogy megyei önkéntes nemzetőr zászlóaljnál. Részt vett a Jellačić elleni harcokban, novemberől a 46. honvédszászlóaljban szolgált Komáromban. 1849. májustól a Kaposváron alakuló honvédszászlóalj parancsnoka lett, amely a 127. számot kapta és bevonult Komáromba. Később felmentették beosztásából és a 46. honvédszászlóaljhoz helyezték át. *Bona* 2008–2009. I. k. 447. o.

A hadszállító kar pedig a Duna felső partjára az elfoglalt javak kihordására szinte 120 embert, egy őrmester és 4 altiszt felügyelete alatt kirendeljen Horváth százados úr rendelkezésére, kik mindnyájan [reggeli] negyed hat órakor és déli háromnegyed egykor ott pontosan kiálljanak.

Holnap, azaz 11-én reggeli tíz órakor a hasznavehetetlen ágyneműk és zsákok elosztása bizottmányilag fog eszközöltetni, ezen bizottmányhoz a többiekén kívül még a 127. zászlóalj is egy százados urat vezényeljen tagul, ki magát tíz óra előtt a barátok zárda féle tárban jelentse.

Ma reggel Lendvai⁵² százados úr egy ágyúst minden előbbi vizsgálat nélkül megkardlapozott, ami nem csak illetlen, de hibás is, mert ha vétkes az illető, rendszeren börtönbe tétessék és büntettesék. A főtiszt urak tehát oda utasítatnak, hogy jövőre ily eljárástól óvakodjanak, nehogy rosszabb következtetéseket szülhessen.

Sann káplár, Riska Ferenc kőműves pallér⁵³ holnap délelőtt hét órakor nálam megjelenjen.

Egyszermind meghagyatik, hogy az őrdíszletnél is mindenkor a zászlóaljparancsnok urak jelen legyenek, tudniillik ha a zászlóaljok szolgálatba mennek, mert csak azokat lehet előfordulandó hiányok esetében felelősségre vonni.

Utassítatik Thaly⁵⁴ alezredes úr a városon kívül, úgymint a Monostoron dolgozó álladalmi munkások részére, nehogy azoknak neve alatt mások is jegy nélkül kijuthassanak, szabad meneti jegyet Boros őrnagy, rendőri felügyelő úrnál (Kis piac 1093. szám alatt) váltani. Mire nézve a munkások névjegyzékét az említett rendőrségi felügyelőhöz szíveskedjék Thaly alezredes úr elküldeni.

Kontilla György főhadnagy⁵⁵ és Szegedi⁵⁶ hadnagy a térparancsnoksági irodából a rendőrséghez vezényeltetnek. Szám Sándor és Török Bálint menekült őrmesterek szinte a rendőrségi irodába osztatnak be.

A szállító ház vezényeljen Boros őrnagy, rendőrségi főfelügyelő úrhoz három küldöncöt, kik magyarul tudnak, s állandóul nála fognak maradni, s így a zászlóaljaktól különösen oda vezényelni szokott küldöncök szükségtelenek.

A hadifoglyoknak a váron keresztül, vagy a várba bemenni semmi szín alatt nem szabad, kivéven mikor húsért, kenyérért felügyelet alatt bebocsátatnak.

Meghagyatik a 99. zászlóaljnak, hogy a zenekarát még ma okvetlenül kiszállásoltassa, minthogy azon szobák más célra fordítatnak.

Napi jelentések szerint, de önmeggyőződésből is tudom, hogy az ételmezési osztályból, különösen pedig a sütők közül igen sokan bujakórban sánylódnak⁵⁷ hozatnak a kórházba, hogy aránylag három zászlóaljnál összesen sem találkozik annyi hasonló betegségbe szenvedő. Amely azon szomorú meggyőződésre vezet, hogy orvos rendőri tekintetben ott semmi rend, – hanem minden mértéken túli ebbéli kihágásoknak uralkodni kell –, hogy ezen emberek dacára az annyszor kibocsátott rendeletnek, soha orvosilag meg nem vizsgálatnak. A betegségnek ezen eltitkolása által mind a köz, mind önnön javukra nézve kettős baj eredhet, mert azon egyén, ki efféle betegséget ily fokig eltitkolni képes, nem is járhat el lelkiismeretesen mások tisztasága szeretetére nézve, olyannál

⁵² Lendvai Márton, ifj. (1848–49-ben Lendvai, 1830–1875), vándorszínész. 1848 nyarán beállt a Pesten alakuló 2. honvédszászlóaljhöz. Alakulatával részt vett a délvidéki hadműveletekben, majd hadnagyi rangban a 42. honvédszászlóaljhöz került. Végigharcolta a téli, majd a tavaszi hadjáratot, 1849. áprilisban főhadnaggyá léptették elő, májusban megkapta a katonai érdemrend 3. osztályát. Megsebesült a július 11-i komáromi csatában. Július közepétől a komáromi várőrségben szolgáló 37. honvédszászlóaljhöz osztották be. Augusztus végén az újonnan alakult 203. honvédszászlóalj századosává nevezték ki. *Bona* 2008–2009. II. k. 27–28. o.

⁵³ Munkavezető.

⁵⁴ Thaly Zsigmond (1814–1886) mérnök, Komárom megyei táblabíró, reformpárti politikus. 1848 szeptemberétől a komáromi önkéntes nemzetőrség századosa lett. Részt vett a Jellačić elleni harcokban, 1848. december 30-án megsebesült a móri ütközetben. A komáromi várőrséghez került, ahol mérnökkari századosná nevezték ki, márciusban már őrnagy ugyanitt. Sánccépítési és erődítési munkákat vezetett, áprilisban a vár erődítési igazgatója lett alezredesi rangban. Nem értett egyet a vár feladásával, szervezkedés miatt letartóztatták, de nem vonták felelősségre. A vár átadásakor emigrált. *Bona* 2000. 677. o.

⁵⁵ Helyesen Bontilla György (1823–?). *Bona* 1998–1999. I. k. 201. o.

⁵⁶ Szegedi Pál (1829–1889) diák, 1848 őszétől az 57. honvédszászlóaljnál szolgált. Őrmester, majd hadnagy lett alakulatánál a komáromi várőrség kötelékében. *Bona* 1998–1999. III. k. 243. o.

⁵⁷ Nemi betegségben szenvedők.

méltán feltehető, hogy mocskos kézzel fog a sütemény készítéséhez. A betegség ily nagy fokára jutott egyének három hónap előtt meg sem gyógyulhatnak, miáltal szolgálatra nézve kimondhatlan hátráltatás ered.

Legszigorúbban meghagyatik tehát, miszerént az élelmezési osztályban levő minden nemű munkások, egyenként kétszer egy orvos által lelkiesméretesen megvizsgáltassanak, hol a gyengélkedők látogatása naponta megtörténjék. [sic!]

Ezen megvizsgálással pedig a tábori tüzérség főorvosa Rössler,⁵⁸ Schumayer⁵⁹ orvos úrral egyetemben megbízatnak, kiknek szoros kötelességükké tétetik, hogy önfelelőségük terhe alatt az orvosi vizsgálat ott hetenként megtörténjék, a sűtőmester pedig felelőssé tétetik arról, hogy a megvizsgálandók közül senki el ne maradjon. E végett a megvizsgálásnál jelen legyen, s a megvizsgálandók nevét felolvassa, s általában éber szemmel legyen azok erkölcsi életmódjára.

A zászlóalj parancsnokainak meghagyatik, hogy a kórházból megérkezett felidültek öt napig minden katonai szolgálattól felmentessenek, különben ugyanazok gyakran recidív⁶⁰ állapotba jövén ismét a kórházba visszaküldetnek.

Végre rendeltetik, hogy a csillagsánc körül táborozó zászlóalj gyengélkedői orvosi vizsgálat végett az azon sáncban levő fabódéba vitessenek, hol szükség esetében egy darabig szemle alatt maradjanak, hogy ily színlett betegek kórházba ne küldessenek. A szóban levő sáncban szolgálatot tevő orvosok, és a közelfekvő zászlóalj orvosai a gyengélkedőket orvossággal ellátni kötelesek.

Asserman ezredes

Szeptember 10. Hadosztályi parancs

Az újonnan alakított zászlóalj parancsnokainak meghagyatik, hogy hozzám, mint hadbíróhoz ügyes küldöncök vezényeltessenek.

Órállásra küld hozzám a 204. zászlóalj holnap egy őrzetőt és három közvitét.

Zichy ezredes

Szeptember 11. Várkormányi parancs

Őrszemlést tartand holnap a fővárban egy százados a 127. zászlóaljból. Tűztartalékot ugyanitt képzend ezen zászlóalj egy százada, mely egészen 24 óráig a fővár előtti sétatérén táboroz, ott a rendőrséggel folytonosan cirkálándó.

Őrszolgálatot a fővárban és a városban ellátand holnap a közlött őrelosztás szerint szinte a 127. zászlóalj.

A 204. zászlóalj megint dologra vezénylend holnap a Kossuth-vonali élelmentárhoz 120 embert egy alantos főtiszt s öt altiszt felügyelete alatt. Az envelope tárhoz 40 embert egy altiszttel s egy őrzetővel, a barátok zárda féle tárhoz 140 embert egy őrmester s öt altiszt felügyelete alatt. Mindössze tehát 300 embert Holländer százados laka elé (Barátok utca). A 201. honvédzászlóalj pedig a Duna felső partjára, az elfoglalt javak kihordásához szinte 100 honvédet egy őrmester és négy altiszt felügyelete alatt kirendeljen Horváth százados úr rendelkezésére, kik mindnyájan reggeli negyed hat órakor és déli háromnegyed egykor ott okvetlenül kiálljanak.

Szolgálat tekintetéből felszólítom a II. és VIII. hadtest parancsnokait, szíveskedjenek azon, a nevezett hadtesteknél már alkalmazott húskezelőt, vagy más mészáros legényeket a húsvágáshoz alkalmaztatni, hogy azok a marhavágást hamarább eszközölhessék.

Többrendbeli ítéletek végrehajtására a 201. zászlóalj ma délután két órára egy alantos főtiszt urat és botokkal ellátott négy tizedest rendeljen a várórségi hadbíró irodájába (bombamentes laktanya első emeletén 87. szám alatt).

A hadszállító ház és kórház főgazdáioknak ezennel meghagyatik minden nélkülözhető egyenruha darabjait hetenként a ruharaktárnak beadni.

⁵⁸ Rössler Alajos uradalmi orvos Tatán, a szabadságharcban segédorvos a komáromi várban, majd főorvos százados ugyanitt a vártüzérségnél. *Zétény* 1948. 197. o.

⁵⁹ Schumayer (Sumajjer) Ignác (1800–1885) sebész. 1848–1849-ben honvéd főorvos százados előbb a 18., majd az 57. honvédzászlóaljnál Komáromban. Később a vártüzérség főorvosa lett. *Zétény* 1948. 211. o. Sírja, ill. sírfelirata Pilsen (Bona Gábor gyűjtése).

⁶⁰ Visszaesett.

A kórház főparancsnok oda utasíttatik, hogy a kórházakba vezényelt főtisztek létszámát a Térparancsnoksághoz beküldje, hogy azon tisztek kiknek zászlóaljuk itt van, szükség esetén menekült tiszttal válthatassanak fel.

Kassu Mihály⁶¹ 66. zászlóaljbeli százados, ki kapott sebek következtében felső vizsgálatnál békességi szolgálatra osztályoztatott, szinte a rendőrséghez vezényeltek.

Kostyál Sándor menekült 19. zászlóaljbeli százados⁶² szolgálattételre az 52. zászlóaljhoz osztatik.

Hogyha az intendatúra a naponként kiállított dolgozókkal ki nem érne, és elegendő szénát nem bírna köttetni, megengedtetik neki, hogy a testületeknek kötetlen szénát is kiadhasson, de meghagyatik az arra alkalmazott szénabiztosnak, miszerént előbb a kocsikat megmázsáltassa, azután ugyanazt szénástól, vagy a szénát külön megmázsáltan rakják a kocsikra, hogy senki meg ne rövidíttessék.

A Térparancsnokság vizsgálatot tegyen arról, vajon hová lett a sok finom vászon, talán elszikkasztott? És miért nem volt ezen árverés rendszeren közhírré téve, holott a főtiszttal uraknak ilyen portékára igen nagy szükségük van, és tudomásomra vajmi kevés jutott számukra.

Már több ízben megrendeltetett, és az őreosztásban világosan ki van mondva, hogy a 201. zászlóalj a közönséges őrszolgálaton kívül, mely úgyszólván csak minden harmadik napon éri a zászlóaljat, a hadifoglyok őrizetére naponta egy fél századot kirendeljen, kinek parancsnoka mindenkor főtiszttel legyen. De úgy látszik, ha a 201. zászlóalj ezen rendeletet úgy magyarázza, amint neki tetszik, mint-hogy azt a fél századot rendszeren ki nem állítja, hanem mindég egy más zászlóaljra tolja. Ismételtetik tehát újonnan azon rendelet, hogy csak a 201. zászlóalj a hadifoglyok őrizetére naponta egy tiszttel egy fél századdal kirendeljen, mely mindenkor, úgy mint egy előbbi megrendelt parancsban volt, lőfegyverekkel ellátva legyen. Megvárom, hogy ezen rendelet pontosan teljesíttessék, a legelső parancs estében pedig az elmellőzést szófogadatlanságnak fogom tekinteni, és a hibást a legszigorúbb feleletre vonni.

Tapasztalván, hogy némely zászlóaljak oly kevés gondot viselnek századjaikra, hogy azok fegyverein még kovák sincsenek, azok még ma a tűzörparancsnokságtól felveendő, és a zászlóaljparancsnokok oda utasíttatnak, hogy a legnagyobb szigorúsággal utána lássanak, hogy a reájok bízott lőfegyverek a legjobb állapotban legyenek, nehogy katonáink kovátlan fegyverekkel gúny tárgyává legyenek.

Holnap, azaz szeptember 12-étől fogva a 202. zászlóalj állítsa ki naponta a tűztartalék századot a hozzá való tisztekkel és altisztekkel, mely század a fővár előtti sétaterén, ott ahol a sánccasok készíttetnek, 24 óráig táborozni fog, és mindenkor délben a nevezett zászlóaljtól fel fog váltatni, mi közhírré tétetik.

Asserman ezredes

Szeptember 11. Hadosztályi parancs

Meghagyatik minden zászlóaljparancsnoknak, miszerént az álladalmi munkára kimenő legénység mellett mindig főtisztek is kirendelve legyenek, kiknek szigorú kötelességükben álljon, hogy a legénység rendbe maradjon.

Tapasztaltatván, hogy a városban levő örök kötelességüket nem értvék, éjjel az embereket bármily éles módú is legyen, tábori jel végett megriasztják. Ennélfogva meghagyatik, hogy a hadosztályomtól rendelendő zászlóaljakbéli rendek arra figyelmeztessenek, miszerént csak a sánccnál és a tábor előtt kérdezzék a tábori jelet.

Tegnap tábornok úr és más főtisztek a főőrtanya mellett nyargalván, az ott levő őrmester, a 201. zászlóaljtól Blaer Pál, szolgálati kötelességek tudatlansága miatt, mivel még azt sem tudta, hogy fegyverbe lépjen őrszemélyzetével együtt, ezennel másoknak példájára őrmesteri rangjától megfosztatik, és mint közvitéz beosztandó leszén.

⁶¹ Kassu Mihály (1812–1867 e.) volt cs. kir. tizedes, kalaposmester. 1848 őszén hadnagy lett az 1. Pest megyei önkéntes nemzetőrszászlóaljnál. Decembertől főhadnagy, majd az alakulatából szervezett 66. honvédszászlóalj századosa volt. *Bona* 2008–2009. I. k. 528–529. o.

⁶² Kostyál Sándor. *Bona* 2008–2009. I. k. 580. o.

Azért is megparancsoltatik minden százados úrnak altiszti iskolát tartani, amelyben a főtisztek az altiszteket szükséges őrszolgálati s egyéb katonai kötelességekben oktassák.

Meghagyatik a 204. zászlóaljnak, miszerént a 37. zászlóaljhoz négy jó írású, magyar ajkú őrmestert áttétetés végett küldjön, minthogy ennél a zászlóaljnál szükségeltetnek, ahol is illetménnyel ellátatni, és a 37. zászlóaljhoz beosztatni fognak.

Holnap a 127. zászlóalj egy őrvezetőt és három közhonvédet hozzám vezényeljen.

Zichy ezredes

Szeptember 12. Várkormányi parancs

Őrszemlést tartand holnap a fővárbán egy százados a 201. honvédzászlóaljtól. (Készületet), tűztartalékot ugyanitt képzend holnap a 202. honvédzászlóalj, mely 24 óráig a fővár előtti sétatéren táborozni fog, ott a rendőrséggel folytonosan cirkálándó.

Őrszolgálat a fővárbán és a városban holnap a közlött őrelosztás szerint szinte a 201. zászlóaljtól ellátandó.

A 204. zászlóalj megint dologra vezénylend holnap a Kossuth-vonali élelemtárhoz 120 embert egy alantós főtiszt s öt altiszt felügyelete alatt. Az envelope tárhoz 40 embert egy altiszttel s egy őrvezetővel, a barátok zárda féle tárhoz 140 embert egy őrmester s öt altiszt felügyelete alatt. Mindössze tehát 300 embert Holländer élelmezési százados laka elé (Barátok utca). A 203. honvédzászlóalj pedig a Duna felső partjára, az elfoglalt javak kihordásához szinte 100 közhonvédet egy őrmester és négy altiszt felügyelete alatt kirendeljen Horváth százados úr rendelkezésére, kik mindnyájan reggeli negyed hat órakor és déli háromnegyed egy órakor ott pontosan kiálljanak.

Erneszt János, az alsó táborból menekült hadnagy, a 6. huszárezredhez szolgálattétel végett betéttetik.

A 127. és 204. zászlóalj még ma vezényeljen egy-egy biztos írnokot a rendőrségi irodába, kik magokat Boros őrnagy úrnál, a Kis piacon 1093. szám alatt jelentsék.

Asserman ezredes
várparancsnok

Szeptember 12. Hadosztályi parancs

Trupoli Mihály közhonvéd 204. zászlóaljhoz beosztandó és illetménnyel ellátandó lészen, magánszolgálat végett Kovács Pál úrhoz vezényeltetik.

Holnap a 201. zászlóalj hozzám őrállásra egy őrvezetőt s három közhonvédet vezényeljen.

Zichy ezredes

Szeptember 13. Várkormányi parancs

Őrszemlést tartand holnap a fővárbán egy százados a 203. honvédzászlóaljtól. Tűztartalékot ugyanitt képzend holnap a 202. honvédzászlóalj egy százada, mely 24 óráig a fővár előtti sétatéren táborozni fog, ott folytonosan a rendőrséggel cirkálándó.

Őrszolgálat a fővárbán és a városban holnap a közlött őrelosztás szerint szinte a 203. honvédzászlóaljtól ellátandó.

A 204. honvédzászlóalj megint dologra vezénylend holnap a Kossuth-vonali élelemtárhoz 120 embert egy alantós főtiszt és öt altiszt felügyelete alatt, az envelope tárhoz 40 embert egy altiszttel s egy őrvezetővel, a barátok zárda féle tárhoz 140 embert egy őrmester s öt altiszt felügyelete alatt. Mindössze tehát 300 embert Holländer élelmezési százados laka elé (Barátok utca). A 127. zászlóalj pedig a Duna felső partjára, az elfoglalt javak kihordásához szinte 100 közhonvédet egy őrmester s négy altiszt felügyelete alatt kirendeljen Horváth százados úr rendelkezésére, kik mindnyájan reggeli negyed hat órakor és déli háromnegyed egykor ott okvetlen kiálljanak.

Asserman ezredes s várparancsnok

A 204. honvédzászlóalj mától kezdve naponta két ügyes s biztos állandó küldöncöt rendeljen Horváth százados úrnak, mint az elfoglalt javak kezelési bizottmány elnöki irodájába, a Malomrébte, a három nemzeti lobogóhoz, Szentendrei-féle házba.

Asserman

Szeptember 13. Hadosztályi parancs

Hadosztályomban egy gránátos csapat alakítandó léssen, melyhez hadosztályomhoz tartozó zászlóaljok a legénységet adandják. Meghagyatik tehát minden parancsnok uraknak, holnap reggeli kilenc órára a legmagasabb, legszebb termetű, jó viseletű legényeket hozzám elküldeni, éspedig a 127. zászlóalj 17 közembert és két altisztet, a 201. zászlóalj 26 közhonvédet és három altisztet, a 203. zászlóalj 36 közhonvédet és három altisztet, a 204. zászlóalj 36 közhonvédet, egy altisztet és két őrmestert; összesen 141 közhonvédet, 12 altisztet és két őrmestert.⁶³

A 204. zászlóaljnak meghagyatik, hogy az egyik őrmesteri állomásra Szitár Józsefet a 6. századból küldje el.

Továbbá Hegedűs Hadosztályi profósznak⁶⁴ meghagyatik, hogy azonnal tisztí vívőiskolába költözködjön.

Holnap a 202. zászlóalj órállásra ad egy őrzetöt és három közhonvédet.

Mínthogy a 204. zászlóaljtól már több napoktól fogva küldöncök nálam nem jelentek meg, meghagyatik a zászlóaljparancsnok úrnak, hogy az ebbeni vétkeseket tüstént felelősségre vonja, és ezentúl rendesen elküldeni parancsolja [a küldöncöket].

Zichy ezredes

Szeptember 14. Várkormányi parancs

Őrszemlézetet tartand holnap a fővárban a 127. zászlóalj. Tűztartalékot ugyanitt képzend holnap a 202. zászlóalj egy százada, mely 24 óráig a fővár előtti sétaterén táborozni fog, ott folytonosan a rendőrséggel cirkálendő.

Őrszolgálat a fővárban és a városban holnap a közlött őreosztás szerint szinte a 127. zászlóalj-tól ellátandó. Hadifoglyok őrizetére pedig a 201. zászlóalj állítand ki egy félszázadot, egy főtiszt vezénylete alatt.

A 204. zászlóalj megint dologra vezénylend a Kossuth-vonali élelemtárhoz [120 embert] egy alantos főtiszt és öt altiszt felügyelete alatt, az envelope tárhoz 40 embert egy altiszttel s egy őrzetöt, a barátok zárda féle tárhoz 140 embert egy őrmester s öt altiszt felügyelete [alatt]. Mindössze tehát 300 embert Holländer élelmezési százados laka elé (Barátok utca).

A 201. zászlóalj pedig a Duna felső partjára, az elfoglalt javak kihordásához 100 embert egy őrmester s négy altiszt felügyelete alatt kirendeljen Horváth százados rendelkezésére, kik mindnyájan reggeli negyed hat és déli háromnegyed egy órakor kiálljanak.

A mindennapi dolgosok többszöri kibocsátott parancsok dacára még mindeddig rendetlenül állítatnak ki a zászlóaljaktól, ez nemcsak azt nyilvánítja, hogy a zászlóaljbéliek a parancsolatokat meg nem olvassák, hanem ha megolvasták volna is, azokat nem teljesítik.

Az élelmi cikkek a legszigorúbb gondviselést követelik, és annak célját csak úgy érhetjük [el], ha közremunkállódásunkat felhasználjuk. Megvárom, hogy ezen rendeletek ismétlése ezután pontosabban fog teljesíttetni, és hogy okom nem léssen a kirendelt parancsomat egész értelemben nem teljesítőket szigorú felelősségre vonni.

[Rokkant katonák egészségügyi felülvizsgálatával kapcsolatban:]

Szoros kötelességükké tétetik az orvosoknak, hogy csak oly egyéneket mutassanak be a vizsgálati bizottmánynak, kik csakugyan rokkantak, és a további hadi szolgálattételre alkalmatlanok.

Asserman ezredes s várparancsnok

Szeptember 14. Hadosztályi parancs

Az általam alakított gránátos csapat a 201. zászlóalj első századát fogja képezni. Ennélfogva meghagyom a zászlóaljparancsnok úrnak az első század legényeit, altisztjeit és főtisztjeit arról értesíteni miszerént a század szétosztandó léssen oly formán, hogy a 202. zászlóaljhoz 26 közvitézt és három altisztet, a 203. zászlóaljhoz 36 közvitézt és két altisztet, a 204. zászlóaljhoz pedig 36 közvitézt, egy altisztet és két őrmestert, az ott hiányzó legénység kipótolása végett rendeltetni fognak.

⁶³ A felsorolt számokat összeadva összlétszámul csak 115 honvédet, 9 altisztet (itt tizedest jelenthet) és két őrmestert kapunk. Lehetséges, hogy a 202. honvédzászlóaljtól is számítottak 26 honvédet és három altisztet (tizedest), csak kimaradt a parancsból. Így kijöhet a létszám.

⁶⁴ Porkoláb, katonai börtönőr.

Minthogy pedig Bayer Antal⁶⁵ kapitány a gránátos csapatot vezénylendi, Perner Fülöp⁶⁶ főhadnagy, Molnár⁶⁷ és Hoffmann⁶⁸ alhadnagyok a 204. zászlóaljtól mineműségükben a gránátos századhoz általam rendelve vannak. Meghagyom parancsnok úrnak arról intézkedni, hogy a 204. zászlóaljhoz önnök zászlóaljából, az első századból a főhadnagy és a két alhadnagy rendeltetnének, a százados pedig, mint százados és gránátos századának 2. századosa a zászlóaljnál maradjon.

A 127. zászlóalj gránátosokhoz alkalmas egyéneket állítani nem képes. Meghagyatik a 201. zászlóaljnak, hogy még 17 közvitézt és három altisztet ma délután négy órára a 26 közvitézzel és három altiszttel együtt hozzám küldje.

Holnap a 203. zászlóalj egy őrvezetőt és három közvitézt hozzám órállásra vezényljen.

Holnap reggel fél hétre a hadosztályomhoz tartozó öt zászlóaljak a monostori sánchoz minde-
nestől és teljes számban kirukkolni fognak parancsnok urak személyes vezénylete alatt, kivéve a 30 tagra kompetált⁶⁹ tartalék sereget, mely a várban maradand. A főzőeszközök is kiviendők lesznek.

Tróbelt Károly a 201. zászlóalji 6. századból hozzám mint magánszolga vezényeltessék.

Zichy ezredes

Szeptember 15. Várkormányi parancs

Őrszemlést tartand holnap a fővárban egy százados a 201. honvédzászlóaljtól, (készületet), tűztartalékot ugyanitt képzend holnap a 202. zászlóalj egy százada, mely a fővár előtti sétatéren 24 óráig táboroz, ott a rendőrséggel folytonosan cirkálólandó.

Őrszolgálatot a fővárban és a városban a közlött őrelosztás szerint holnap szinte a 201. zászlóalj ellátand.

A 204. zászlóalj megint dologra vezénylend holnap a Kossuth-vonali élelemtárhoz 120 embert egy alantos főtiszt s öt altiszt felügyelete alatt, az envelope tárhoz 40 embert egy altisztet s egy őrvezetőt, a barátok zárda féle tárhoz 140 embert egy őrmester s öt altiszt felügyelete alatt. Mindössze tehát 300 embert Holländer élelmezési százados laka elé (Barátok utca). A 203. zászlóalj pedig a Duna felső partjára, az elfoglalt javak kihordásához szinte 100 közhonvédet egy őrmester s négy altiszt felügyelete alatt kirendeljen Horváth őrnagy úr rendelkezésére, kik mindnyájan [reggeli] negyed hat óraker és déli háromnegyed egy óraker ott okvetlen kiálljanak.

A 201., 202., 203. és 204. honvédzászlóaljak be nem küldték a heti létszámkimutatásokat, melyek több napi parancsnok következtében minden szombaton beküldendő, mely elmulasztásért a nevezett zászlóaljak komolyan megrovatnak. Az elmulasztott létszámkimutatások még ma, és ezután minden szombaton reggeli nyolc órára elváratnak.

Jelentés tétetett, hogy takarodóhoz a zászlóalji dobosok igen csekély számmal jelennek meg, holott a szabályok azt írják elő, hogy a takarodó valamennyi dobosok által doboltassék. Úgy történt, hogy tegnap este csak két dobos jelent meg. Meghagyatik tehát a zászlóalji parancsnokoknak személyes felelősség terhe mellett, hogy úgy működjenek, miszerént a dobosok teljes számmal a takarodónál jelen legyenek. Az ki ott meg nem jelen, vagy onnét eltávozik, büntetés alá vonatassék.

Az őrszolgálatnak pontos teljesítése követeli, hogy a várban minden nap egy törzstiszt úr főfelügyeletet tartson. Kinek kötelessége leend az őrhelyeket a várban és a városban gyakran megvizsgálni, minden szolgálat elleni eseteket elhárítani, az öröket kötelességeik felett jól beoktatni, és

⁶⁵ Bayer (Beyer) Antal (1813–1879?) volt cs. kir. őrmester, Pest városi hivatalnok. 1848 nyarán a 7. honvédzászlóalj hadnagyává nevezték ki. Részt vett a Jellačić elleni harcokban, októbertől főhadnagy lett. Később a komáromi várőrséghez került, ahol 1849 márciusától a 15. honvédzászlóalj századosaként szolgált. *Bona* 2008–2009. I. k. 145–146. o.

⁶⁶ Perner, Phillipp (1812–1852 u.) cs. kir. őrvezető, 1830-tól a cs. kir. 2. (Sándor)-, 1837-től a 19. (Schwarzenberg) gyalogezredben szolgált. 1848 őszén áthelyezték a bécsi helyőrségi kórházhoz. Ezután feltehetően átszökött a honvédseregbe, ahol 1849. augusztus 29-étől főhadnagy lett a 204. honvédzászlóaljban. A kapituláció után ismét belépett a cs. kir. hadseregbe, ahol 1852-ig szolgált. *Bona* 1998–1999. II. k. 661–662. o.

⁶⁷ Molnár Imre (1817 k.–?) 1849. augusztus 29-étől hadnagy a 204. honvédzászlóaljban. *Bona* 1998–1999. II. k. 508. o. és *Solymosi* 2010. 248. o.

⁶⁸ Hoffmann József (1818 k.–?) 1849. augusztus 29-étől hadnagy a 204. honvédzászlóaljban. *Bona* 1998–1999. II. k. 59. o. és *Solymosi* 2010. 248. o.

⁶⁹ Itt: 30 tagot számlálól.

minden hiányt vagy illetlenséget feljelenteni. Egyszersmind meghagyatik, hogy minden tiszt urak, kik szolgálatba jönnek, a főfelügyelő főtörzstiszt úr elővezetése mellett magukat délelőtti tíz óra-kor a Térparancsnokságnál jelentsék. A napi főfelügyeletet átveendi gróf Hunyady,⁷⁰ holnap pedig Kuppis⁷¹ őrnagy úr.

Asserman ezredes

Szeptember 15. Hadseregi parancs

Pálóczy⁷² százados a 71. honvédszászlóaljtól egészsége helyreállásáig szolgálatra a rendőrséghez beosztatik.

Az alsó táborból menekült Prágay Károly⁷³ főhadnagy szolgálattételre a 60. honvédszászlóaljhoz beosztatik.

Klapka tábornok

Szeptember 15. Hadosztályi parancs

A 204. zászlóaljnak meghagyatik, hogy Kollár János altisztet és Bodenits István dobost a gránátos csapathoz átküldje. Hasonlóképpen ugyanazon zászlóalj holnap egy őrzetöt és három küldön-cöt hozzám őrállásra küldend.

Mint hogy a gránátos század holnaptól kezdve rendbe leend, ennél fogva meghagyatik a század parancsnokának, holnap déltől kezdve Klapka tábornok úr lakához és hozzám egy altisztet vezé-nyeltetni, délután három órára pedig naponta parancsírásra egy alkalmas egyént küldjön.

Ugyanazon század tisztjeinek pedig meghagyatik, holnap nyolc órára a 201. zászlóalj parancs-nokánál díszöltönyben megjelenni.

Tapasztaltam, hogy a hadosztályomhoz tartozó zászlóaljak a sáncolási munkára igen rendte-nül jelennek meg, éspedig a 201. zászlóaljtól egy sem, a 202-től hasonlóképpen egy sem jelent meg. A 204. zászlóaljtól ugyan megjelentek, de rendetlenül, csoportonként és fegyver nélkül. Ennél fogva meghagyom minden zászlóaljparancsnok uraknak arra felügyelni, hogy a sáncolásra, mely az el-lenség szeme előtt történik, minden zászlóaljbeli csapatok fegyveresen, a legnagyobb rendben in-duljanak.

A holnaptól kezdendő rend, mely szerint a sáncolásra menendő legénység számát hadosztá-lyomtól 800-ra határozom, ekképp történik: minden szolgálattól felmentett vagy szolgálatra nem menő zászlóaljak 267 embere a felügyelő tiszt vezénylete alatt dobszóval és fegyveresen menend. Mint hogy pedig öt zászlóaljam van, tehát két zászlóalj szolgálatban és három szolgálaton kívül, tehát 800 ember minden nehézség nélkül kiállítható léssen, és hogy megtörténjék, a zászlóaljpa-rancsnok urakat felelősekké teszem.

A legénység ott kinn főzend, és a felügyelő tisztnek a legénységtől el nem szabad távozni.

⁷⁰ Hunyady László, gróf (1826–1898), jogász, hivatalnok. 1848 októberétől főhadnagy lett a 17. honvédszászlóaljnban. Decemberben századosá léptették elő, alakulatával végigharcolta a szabadságharcot. 1849 júliusában az Esterházy-hadosztály segédtisztje lett, augusztus 20-án a 127. honvédszászlóalj őrnagy-parancsnokává nevezték ki. *Bona* 2000. 395. o.

⁷¹ Kuppis Gusztáv (1817–1901) alhadnagy a cs. kir. 23. (Ceccopieri) gyalogezredben. 1848 júniusában – kérelmére – főhadnaggyá nevezték ki a 4. honvédszászlóaljhoz. Alakulatával a Délvidéken harcolt, majd szeptember végén százados lett a 17. honvédszászlóaljnál. 1849 februárjától alakulatának parancsnoka volt az I. hadtestben. Április elejétől június közepéig betegszabadságon volt, majd július közepétől Bátor-Sulcz Bódog alezredes segédtisztje lett a komáromi várórségnél. Augusztus 18-án az újonnan alakult 201. honvédszászlóalj őrnagy-parancsnokává nevezték ki. *Bona* 2000. 468–469. o.

⁷² Pálóczy Tamás (1812–1866) Esztergom megyei szolgabíró. 1848 szeptemberétől Esztergom megye 2. nemzetőrszászlóaljának századosa lett. Alakulatával bevonult Komáromba. 1849. január végén ugyanitt a 71. honvédszászlóalj századosává nevezték ki. Szeptember 30-án Klapka tábornok őrnaggyá léptette elő. *Bona* 2000. 560. o.

⁷³ Prágay Károly (1826 k.–1867 u.) molnárségéd. 1848 nyarán az 5. honvédszászlóalj önkénteseként részt vett a délvidéki harcokban. 1849 nyarán hadnaggyá nevezték ki a tartalék hadtest egyik alakuló zászlóaljához. A világi fegyverletételkor Komáromba menekült. *Bona* 1998–1999. II. k. 717. o.

Az indulati idő fél nyolcra van határozva. 200 ember az újszónyi úton a híd mellett, a többi 600 pedig egyenesen a monostori sáncba menjen, hogy minden felügyelő tiszt 67 embert a hídnál hagyjon, a két század pedig személyesen a sáncba vezényeltessék.

Hefler Sándor porkoláb⁷⁴ hadosztályomnál, rossz viselete miatt ezen állomástól megfosztatik, és mint őrmester, szolgálattételre a 201. zászlóaljhoz beosztatik.

Hegedűs, hadosztályomnál grant profosz⁷⁵ a rendre tovább is nézzen, a tiszturak és altisztek pedig neki mindenben kézhez járjanak, és a zászlóaljban tekintélyét fenntartani iparkodjék.

Zichy ezredes

Szeptember 16. Várkormányi parancs

Főfelügyeletet tartja holnap a fővárban a 203. zászlóalj parancsnoka.

Őrszemlést tartand holnap a fővárban egy százados a 203. zászlóaljtól, tűztartalékot ugyanitt képzend holnap a 202. zászlóalj egy százada, mely a fővár előtti sétatéren 24 óráig táborozni fog, ott folytonosan a rendőrséggel cirkálendő.

Őrszolgálat a fővárban és a városban a közölt őrelosztás szerint holnap szinte a 203. zászlóaljtól ellátandó.

A 204. zászlóalj megint dologra vezénylend holnap a Kossuth-vonali élelemtárhoz 120 embert egy alantos főtisz s öt altiszt felügyelete alatt, az envelope tárhoz 40 embert egy altiszttel s egy őrvezetővel, a barátok zárda féle tárhoz 140 embert egy őrmester s öt altiszt felügyelete alatt. Mindössze tehát 300 embert Holländer élelmezési százados laka elé (Barátok utca). A 127. zászlóalj pedig a Duna felső partjára, az elfoglalt javak kihordásához szinte 100 közhonvédet egy őrmester s négy altiszt felügyelete alatt vezényeljen Horváth őrnagy úr rendelkezésére, kik mindnyájan negyed hat órakor reggel és déli háromnegyed egykor ott pontosan kiálljanak, különben a zászlóalji parancsnokok felelősségre fognak vonatni.

A 202. zászlóalj mátol kezdve helyrehozza amit elmulasztott, tudniillik egy biztos és ügyes küldöncöt rendeljen naponta a Várkormányi irodába, egyet pedig a térparancsnokhoz, kik rendszeren minden nap felváltandók.

Asserman ezredes

várparancsnok

Szeptember 16. Hadseregi parancs

Palánszky Samu,⁷⁶ 37. zászlóaljbéli hadnagy zászlóaljbéli parancsnoka ellen emelt hamis vádakért 48 órai porkolábi fogsággal büntették. Ő egyébiránt mostani állomásában meghagyatik, s a zászlóalj felszólítatik egy érdemes egyént hadnagyságra felterjeszteni.

Klapka tábornok

Szeptember 16. Hadosztályi parancs

Meghagyatik minden zászlóaljhoz tartozó parancsnokoknak az élelmezési tisztet felszólítani arra, hogy a sáncolásra kimenő legénységnek a hús kiindulás előtt kiadassék, nehogy úgy történjék, mint ma, hogy egyik csapat hússal ellátva volt, a többi pedig nem.

Holnap sáncolásra a 127. zászlóalj, a 202. és 204. zászlóalj kimenend. A 127. zászlóalj 300 embert, a 202. 400 embert, a 204. pedig 140 embert vezénylend oly formán, [hogy] a 127. zászlóalj 100-at, a 202. hasonlóképpen 100 embert az újszónyi hídnál hagyjon, a többit pedig egyenest a monostori sáncba küldje.

Holnap reggel 11 órakor a gránátos csapat minden tisztjeivel, és a 201. zászlóalj parancsnok a várudvarban engem megvárand. Minthogy pedig én jelen századot Klapka tábornok úr udvarába vezetni akarom, meghagyom a holnap őrállásra rendelt parancsnokoknak, hogy az őrállásra kimenő

⁷⁴ Katonai börtönőr.

⁷⁵ Főporkoláb.

⁷⁶ Palánszky Samu (1828–1890 u.) joggyakornok. 1848 őszén önkéntesként belépett a 18. honvédszászlóaljba, később a 37. honvédszászlóaljnál szolgált. December elején hadnaggyá léptették elő. 1849 augusztusában rövid ideig a katonai rendőrséghez helyezték, majd újból zászlóaljához került. *Bona* 1998–1999. II. k. 623. o.

legénységgel pontosan megjelenjenek. Minden zászlóalji dobos és zenekar is jelen legyen, melynek eljövetele rendezését a 201. zászlóalji parancsnok magára vállaland, és onnét zeneszóval a 201. zászlóaljjával az egész őrcsapat személyes vezényelem alatt Klapka tábornok úrhoz menend, hol először a gránátos csapatból kilenc gránátos, egy őrzetető, egy altiszt őrállásra; hozzám pedig három gránátos és egy őrzetető vezényeltetik, a többi őrcsapatok pedig szokott és meghatározott őrhelyeikre menendek.

E díszőr kiállításra hadosztályomhoz tartozó törzs és főtiszt urakat számosan megjelenni felkérem.

Meghagyom a 201. zászlóalj parancsnoknak, hogy a gránátos századnak mentől előbbi felszerelésére legtöbb gondja legyen, és pedig ha lehetséges még holnap reggel, a rendelt dísz előtt megtörténjék.

Zichy ezredes

Szeptember 17. Várkormányi parancs

A napi főfelügyeletet átveendi holnap a fővárban a 204. honvédszászlóalj parancsnoka.

Őrszemlést tartand holnap a fővárban egy százados a 127. honvédszászlóaljtól, (készületet) tűztartalékot képzend ugyanitt holnap a 202. honvédszászlóalj egy százada, mely a fővár előtti sétaterén 24 óráig táborozni fog, onnét folytonosan a rendőrséggel cirkálendő.

Őrszolgálatot a fővárban és a városban folyó hóban közlött elosztás szerint holnap szinte a 127. zászlóalj ellátand.

A 204. honvédszászlóalj megint dologra vezénylend holnap a Kossuth-vonali élelemtárhoz 120 embert egy alantos főtiszt és öt altiszt felügyelete alatt, az envelope tárhoz 40 embert egy altiszttel s egy őrzetetővel, a barátok zárda féle tárhoz 140 embert egy őrmester s öt altiszt felügyelete alatt. Mindössze tehát 300 embert Holländer élelmezési százados laka elé (Barátok utca).

A 201. honvédszászlóalj pedig a Duna felső partjára, az elfoglalt javak kihordásához szinte 100 közhonvédet egy őrmester s négy altiszt felügyelete alatt vezényljen Horváth őrnagy úr rendelkezésére, kik mindnyájan [reggeli] negyed hat órakor és déli háromnegyed egykor ott okvetlenül kiálljanak, különben a zászlóalji parancsnokok felelősségre fognak vonatni.

Asserman ezredes

Szeptember 17. Hadosztályi parancs

A várerősítési igazgatóság panaszkodik, hogy a vezényelt zászlóalji tiszt urak nem teljesítik pontosan szolgálataikat. Eltávoznak a legénységtől és felügyelet nélkül otthagyják, továbbá nem osztják fel ügyesen és rendszeren a szolgálatot, mely ok miatt a munka nem halad előre, és henyelésre ad alkalmat. Többször említettem, hogy a monostori elkészült sáncok nagy befolyásúak jövőnk felett, annak birtoka a Traschéket⁷⁷ ellenség részéről a Kossuth-vonalon akadályozta.

Ajánlom a tiszt uraknak, e fontos munkába jóakaratot és szorgalmat fordítani. A haza és a művelt világ reánk büszkén tekint, ha mindjárt az északi hatalmak ellenünk minden erejüket fordították is, ha az európai szabad nemzetek kabinetjei bennünket mind elhagytak is, Komárom mindezen veszteség dacára 25000 honvéddel és a vár 500 ágyúival követeli a magyar katonai becsület megadását, és keblünkbeni egyenes személy és vagyon biztosítását. [sic!] A folytonos katonai kiképzettség mindezeknél fogva elvárlhatatlanná vált.

Holnap reggel 11 órakor őrdísz,⁷⁸ úgy mint ma, megtörténend a 127. zászlóalji parancsnok vezénylete alatt, azzal a hozzáadással, hogy a gránátos csapatból csak a szükséglett őrmennyiség rukkoland ki.

Holnap a 201. zászlóalj 300 embert, a 202. 400-at, és a 204. 140 embert a monostori sáncokra küldend, ebből a mennyiségből a 201. zászlóalj 100-at, a 202. ugyanannyit az újszónyi hídnál Csányi⁷⁹ őrnagy úr parancsára adand.

⁷⁷ Tranchee-kat: futóárkokat.

⁷⁸ Díszőrség.

⁷⁹ Csányi Dániel (1820–1867) mérnök. 1849 elején belépett a honvédseregbe, főhadnaggyá nevezték ki és tőnjontborzási feladatot kapott. Május végétől százados lett a komáromi vár erődítési karánál, augusztus 20-án beosztásában őrnaggyá léptették elő. *Bona* 2000. 286. o.

A 201. zászlóalj parancsnokának meghagyatik a gránátos század parancsnokának megparancsolni, századával minden nap gyakorlatot tartani. Egyszersmind meghagyatik, hogy holnap az őr-díszre a VIII. hadtestbeli zenekar megjelenjen, melynek megjelenési lehetőségét vagy lehetetlenségét még ma hozzám beküldeni el ne mulassza.

Meghagyatik a hadosztályomhoz tartozó zászlóaljparancsnokoknak, a gránátos csapathoz nagy természetű legényeket besorozni, és az ott már lévő kisebb természetűeket azokkal kicserélni. Egyszersmind meghagyatik, hogy ez mai és holnap nap közt megtörténjék, hogy a századnak mentől előbbi nagyság szerinti beosztása és elrendezése történiék.

Zichy ezredes

Szeptember 18. Várkormányi parancs

A napi főfelügyeletet átvevendi holnap a fővárban a 127. zászlóalj parancsnoka.

Őrszemlést tartand holnap a fővárban egy százados a 201. honvédzászlóaljtól, tűztartalékot ugyanitt képzend holnap a 202. honvédzászlóalj egy százada, mely 24 óráig a fővár előtti sétatéren táborozni fog, onnét folytonosan a rendőrséggel cirkálendő.

Őrszolgálat a fővárban és a városban a közlött őrelosztás szerint holnap szinte a 201. zászlóaljtól ellátandó.

A 204. honvédzászlóalj megint dologra vezénylend holnap a Kossuth-vonali élelmentárhoz 120 embert egy alantos főtsízt és öt altiszt felügyelete alatt, az envelope tárhoz 40 embert egy altiszttel s egy őrzetetővel, a barátok zárda féle tárhoz 140 embert egy őrmester s öt altiszt felügyelete alatt. Mindössze tehát 300 embert Holländer élelmezési százados laka elé (Barátok utca). A 203. zászlóalj pedig a Duna felső partjára, az elfoglalt javak kihordásához szinte 100 honvédet egy őrmester s négy altiszt felügyelete alatt vezényljen Horváth őrnagy úr rendelkezésére, kik mindnyájan negyed hat órakor és déli háromnegyed egykor ott okvetlenül kiálljanak, különben a zászlóaljparancsnokok felelősségre fognak vonattatni.

Asserman ezredes

Szeptember 18. Hadosztályi parancs

Holnap reggel 10 órára minden vallású lelkészeket hadosztályomtól a táborig főlelkészi hivatalhoz berendelem (lakása a városi őrtanya melletti kis utcában).

Meghagyom a 202. zászlóalj parancsnokának, hogy minden nap a történt ágyúlövés után zászlóalját a Rozália térre kiállítsa, mely is megtörténend, ha valami támadás az ellenség részéről a vár vagy a sáncok ellen rohamot indítana [sic!].

Holnap a 204. zászlóalj ismét 140 embert vezénylend a monostori sáncokba Csányi őrnagy úr parancsára.

A 201. zászlóalj parancsnokának meghagyom, Bayer és Tóth⁸⁰ százados uraknak megparancsolni, hogy a gránátosoknak nyakravalóikra fekete függőnyt felvarrattassanak, nehogy az összegombolt attilánál az ing kiláttassék.

A zászlóaljbeli felügyelő tiszt uraknak pedig meghagyom, hogy naponta legtöbb idejüket a főőrtanyai szobában töltsék, hogyha valami parancsolat érkezend, a küldöncök a felkereséssel ne akadályoztassanak.

Zichy ezredes

Szeptember 19. Várkormányi parancs

A napi főfelügyeletet átvevendi a 201. zászlóalj parancsnoka, ki magát az őrszemlézeti századosal és a főőrtanya parancsnokával [...] ⁸¹

⁸⁰ Tóth Dániel (1804–1885) 1847-től Bars megyei főszolgabíró. 1848 őszétől élelmezési tisztként, majd decembertől önkéntes tüzerként vett részt a szabadságharcban. 1849 tavaszán és nyarán katonai élelmezési biztos volt, majd a Komáromban alakuló 201. honvédzászlóalj százados-parancsnokává nevezték ki. Később ő lett az újonnan alakuló gránátos század 2. századosa. Lásd a szeptember 14-i hadosztályi parancsolat. *Bona* 2008–2009. II. k. 465–466. o. és Tóth Dániel százados visszaemlékezése. Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, Fol. Hung. 1368. Dudás-gyűjtemény.

⁸¹ Befejezetlen mondat.

Őrszemlést tartand holnap egy százados a 201. zászlóaljtól, tűztartalékot ugyanitt képzend holnap a 202. zászlóalj egy százada, mely 24 óráig a fővár előtti sétatéren táborozni fog, onnét folytonosan a rendőrséggel cirkálendő.

Őrszolgálatot a fővárban és a városban a közlött őrelosztás szerint holnap szinte a 203. zászlóalj adanda.

A 127., 201., 202., 203. zászlóalj holnaptól kezdve 120 embert vezénylend naponta az élelmetárhoz négy altiszt felügyelete alatt. A 204. honvédszászlóalj pedig csak 20 embert egy tizedessel. Mindössze tehát 500 embert. Ezek mellé az őrszolgálatba menő zászlóaljtól már reggelre egy alantos főtiszt is rendelendő, ki ezen munkásokat reggeli fél hat órakor és délután háromnegyed egykor Holländer élelmezési százados rendelkezésére, annak a Barátok utcábani laka elé vezénylendi, hol őket egy élelmezési főtiszt úr a szükséghez képest el fogja osztani, és rendeltetésük helyére elindítani.

Azonkívül a 204. honvédszászlóalj holnap reggeltől fogva 100 honvédet rendeljen naponként dologra a Duna felső partjára, az elfoglalt javak kihordásához egy őrmester s négy tizedes felügyelete alatt Horváth őrnagy úr rendelkezésére, ezek is a fent kitett órákon ott megjelenjenek. Ezen dolgozók rendes beérkezéséért, szorgalmas munkájáért nemcsak az oda vezénylett főtiszt, hanem a zászlóaljparancsnok is felelőssé tétetik.

Többször tapasztaltatván miszerént a katonai kórházakból az 1849. évi júniusban kiadott parancs dacára a szemetet az utcára hányják, mely által a városi lakosságnak is példa adatik az utcákoni tisztátalanságra. Annál fogva egészségi szempontból szigorúan parancsolom, hogy minden további panasz megszüntetésére nemcsak a kórház személyzete, hanem minden egyes a városban szállásolt tisztak szolgálói is többé ne merészeljenek szemetet az utcára kidobni, mi főleg ragályos időszakban veszedelmes következtetésű lehetne. Ezen parancs áthágóját az illető parancsnok urak felelősség terhe alatt kötelesek megbüntetni, és ezen tisztátalanságot minden módon megszüntetni.

Asserman

Szeptember 19. Hadseregi parancs

Panasz érkezvén, hogy az erődítési munkára nem jelennek meg a zászlóaljak, valamint továbbá a törzstiszt urak alighogy a munkahelyre érkezvén a legénységet otthagyják, maguk eltávoznak. Minthogy az ilyen körülmények az oly szükséges erődítési munkálat előhaladását hátráltatják, fel-szólíttatnak a zászlóaljparancsnokok, miszerént efféle munkálkodásoknál, ha oda vezényeltetnek, az egész létszámmal megjelenjenek, s egyáltalában meg ne engedjék, hogy a tiszt urak onnét eltávozzanak, sőt inkább mindig a legénység sarkában levén, azokat a szorgalmas munkára készítsék.

Klapka tábornok

Szeptember 19. Hadosztályi parancs

A mai hadseregi parancs folytán a vár termében tartandó haditanácshoz főtörzstiszt urakon kívül utólagos térparancsnoki parancs következtében minden zászlóaljtól még egy alantos főtiszt is meghívatik.

Meghagyom minden zászlóaljparancsnoknak, a monostori sáncokba az egész legénységet kiküldeni, annyival is inkább, minthogy a mai álladalmi munkára való elosztás következtében minden zászlóaljra csak 120 jutott, és így a monostori sáncokhoz igen könnyen minden zászlóalj 400, sőt 500 embert is kiküldhet, mely hogy megtörténjen a zászlóalji parancsnok urakat felelősekké te-szem.

Zichy ezredes

Szeptember 20. Várkormányi parancs

A napi főfelügyeletet átveendi holnap a 202. zászlóalj parancsnoka, ki magát az őrszemlézeti századossal és a főőrségi parancsnokkal a közzé tett parancs nyomán délelőtti tíz órakor a várkormánynál jelentendi.

Őrszemlést tartand holnap a fővárban egy százados a 127. zászlóaljból, tűztartalékot ugyanitt képzend holnap a 202. zászlóalj egy százada, mely a fővár előtti sétatéren táborozni fog, onnét folytonosan a rendőrséggel cirkálendő.

Őrszolgálatot a fővárban és a városban a közlött őrelosztás szerint holnap szinte a 127. zászlóalj ellátand.

A 127., 201., 202., 203. zászlóalj mindegyike holnap megint 120 közhonvédet vezénylend dologra az élelmentárhoz négy altiszt felügyelete alatt. A 204. zászlóalj pedig csak 20 embert egy tizedessel. Mindössze tehát 500 közhonvédet. Ezek mellé a 127. zászlóaljtól már reggelre egy alantos főtiszt is rendelendő, ki ezen munkásokat fél hat órakor és déli háromnegyed egykor Holländer élelmezési százados és Szél⁸² őrnagy úr rendelkezésére, annak a Barátok utcában levő laka elé (zárdá) okvetlenül felállítandja, hol őket egy élelmezési főtiszt a szükséghez képest el fogja osztani, és rendeltetésük helyére el fogja indítani. Azonkívül a 204. zászlóalj szinte 100 közhonvédet rendeljen dologra a Duna felső partjára, az elfoglalt javak kihordásához egy őrmester s négy tizedes felügyelete alatt Horváth őrnagy úr rendelkezésére, ezek is a fent kitett órákon pontosan kiálljanak. Ezen dolgások rendes beérkezéséért és szorgalmas munkájáért nemcsak az oda vezénylett főtiszt, hanem a zászlóalji parancsnok urak is felelősek maradnak.

A II. hadtest 2. hadosztályának meghagyatik, hogy a Kossuth-vonalon létező 1. és 2. számú kórodához 12, és az 5. számúhoz egy tizedest és tíz közembert betegápolóul kirendeljen.

Szeptember 21. Várkormányi parancs

A napi főfelügyeletet átveendő holnap a 203. zászlóalj parancsnoka, ki magát az őrszemlézeti századdal és a főértanya parancsnokkal a közzé tett rendelet nyomán délelőtt a várkormányának jelenti.

Őrszemlést tartand holnap a fővárban egy százados a 201. honvédzászlóaljtól, készület ugyanitt képzend holnap a 202. zászlóalj egy százada, mely a fővár előtti sétaterén táborozni fog, onnét folytonosan a rendőrséggel cirkálendő.

Őrszolgálat a fővárban és a városban a közlött őreosztás szerint holnap szinte a 201. zászlóaljtól ellátandó.

A 127., 201., 202., 203. zászlóalj holnap megint 120 közhonvédet vezénylend az élelmentárhoz négy altiszt felügyelete alatt. A 204. zászlóalj pedig csak 20 embert egy tizedessel. Mindössze tehát 500 közhonvédet. Ezek mellé a 201. zászlóaljtól már reggelre egy alantos főtiszt is rendelendő, ki ezen munkásokat reggeli fél hat órakor és déli háromnegyed egykor Szél őrnagy úr rendelkezésére, a Barátok utcában zárdá előtt okvetlenül felállítandja, hol őket egy élelmezési főtiszt rendeltetésük helyére elindítandja. Azonkívül a 204. zászlóalj szinte 100 közhonvédet rendeljen dologra a Duna felső partjára, az elfoglalt javak kihordásához egy őrmester s négy tizedes felügyelete alatt Horváth őrnagy úr rendelkezésére, ezek is a fent kitett órákon pontosan kiálljanak. Ezen dolgások rendes beérkezéséért és szorgalmas munkájáért nemcsak az oda vezénylett főtiszt, hanem a zászlóalji parancsnokok is felelősek maradnak.

A 204. zászlóalj Bangya⁸³ alezredes úrhoz, a városi kapitány házába, naponta egy ügyes, biztos küldöncöt rendeljen, ki minden délben pontosan felváltandó.

Asserman ezredes

⁸² Szél (Széll) János (1794–1867 u.) kilépett cs. kir. hadnagy, uradalmi tisztartó Nyitra megyében. 1848 őszén kérelmére főhadnaggyá nevezték ki a 17. honvédzászlóaljhoz, november végén századosá léptették elő. Alakulatával az I. hadtestben szolgált, ahol 1849. február közepétől a hadtest hadipénztárát vezette, később őrnaggyá léptették elő. A világiosi fegyverletételkor Komáromba szökött, Klapka tábornok a várintendatúra főellenőrévé nevezte ki. *Bona* 2000. 658. o.

⁸³ Bangya János (1817–1868) volt hadi és nemesi testőr, újságíró Bécsben. 1848 szeptemberétől a Zrínyi önkéntes csapat, később az ebből alakult 35. honvédzászlóalj századosa, majd őrnagy-parancsnoka lett. A móri ütközetben jelentős veszteséget szenvedett alakulata újjászervezése után, 1849 márciusában zászlóaljával az északkelet-magyarországi 19. hadosztályhoz vezényelték. Április végétől a 19. hadosztály 2. dandára Bereg megyében állomásozó alakulatainak parancsnokává nevezték ki. Júniustól a Kazinczy-hadosztály tábortérparancsnokaként szolgált, alezredessé léptették elő. A zsidóbi fegyverletételkor Komáromba menekült, ahol a vár katonai rendőrségének ezredese lett. A vár feladása után emigrált. *Bona* 2000. 220–221. o.

Szeptember 21. Hadosztályi parancs

Holnap reggel hét órára a hadosztályomhoz tartozó zászlóalj minden legényeiket a monostori sáncokhoz küldjék, hogy a munka minél hamarább kész legyen. A holnap szolgálatba menő zászlóalj legényei ne menjenek, hanem ahelyett a monostori sáncokba induljanak, és így a ma szolgálatba menők holnap is egész holnaputánig együtt szolgálatban maradnak.

A 201. és 202. zászlóalj, mindegyik 100 embert az újszónyi leégett nagykocsmá előtt Csányi őrnagy úrnak parancsára munkára adandja, mely mindkét rendbeli parancs ezentúl minden nap rendszeresen véghez vitessék, oly értelemben, hogy csak holnap nem mennek a zászlóalj legényei szolgálatba, de holnapután a rendes őrszolgálat ismét megkezdődik, addig míg általam az e részben kiadandó parancs mást nem igényel.

A létszámokban a háttér lovakkal számát pontosan beírni holnaptól kezdve megkívánom.

A 202. zászlóaljparancsnokkal azt tudatom, hogy csak akkor rukkoland ki a zászlóalj, mikor is parancsolatot kap arra, vagy az ellenségtől a sáncokra való támadás történe.

Zichy ezredes

Szeptember 22. Várkormányi parancs

A napi főfelügyeletet átveendi holnap a 127. zászlóalj parancsnoka, ki magát az őrszemlézeti századossal és az őrtanyai parancsnokkal a közzé tett rendelet nyomán délelőtt a várkormányánál jelentendi.

Őrszolgálatot tartand holnap a fővárban egy százados a 127. honvédszászlóaljtól, készületet (tűztartalékot) ugyanitt képzend holnap a 202. zászlóalj egy százada, mely a fővár előtti sétaterén 24 óráig táborozni fog, onnét folytonosan a rendőrséggel cirkálendő.

A 127., 201., 202. és 203. honvédszászlóalj mindegyike holnap megint 120 közhonvédet vezénylend az élelemtárhoz négy altiszt felügyelete alatt, a 204. zászlóalj pedig csak 20 embert egy tizedessel, mindössze tehát 500 közhonvédet. Ezek mellé a 203. zászlóaljtól már reggelre egy alantos főtiszt is rendelendő, ki ezen munkásokat reggeli fél hatkor és déli háromnegyed egy órakor Szél őrnagy úr rendelkezésére, a Barátok utcábani zárda előtt okvetlenül felállítandja, hol őket egy élelmezési főtiszt a szükséghez képest el fogja osztani, és rendeltetésük helyére elindítani. Azonkívül a 204. honvédszászlóalj szinte holnap 100 közhonvédet rendeljen dologra a Duna felső partjára, az elfoglalt javak kihordásához egy őrmester s négy tizedes felügyelete alatt Horváth őrnagy úr rendelkezésére, ezek is a fent kitett órákon pontosan kiálljanak. Ezen dolgozók rendes beérkezéséért és szorgalmas munkájáért nemcsak az oda vezényelt főtiszt, hanem a zászlóaljparancsnok urak is felelősek maradnak.

Mínt hogy ma az egész 201. zászlóalj a monostori sáncokba dologra ment, és ugyanazért ma az őrszolgálatot ki nem állíthatja, a tegnap őrszolgálatot átvett 127. zászlóalj azt ma megint ellátandja, azaz 48 óráig teljesítendi. Értetődik, hogy a zászlóaljnak gondoskodnia kell arról, miszerént minden őrt álló legény meleg étellel ellátassék.

Ezennel átküldetnek a várban és a városban elszállásolt honvédszászlóaljaknak az új őrfelosztások, melynek kiállítása holnap, folyó hó 23-án kezdetét veszi.

Ma 360 dolgoz helyett a 127., 201. és 203. honvédszászlóaljtól csak 58 küldetett az élelemtárhoz, holott a tegnapi Várkormányi parancs nyomán ezeknek és a 202. zászlóaljnak mindeniknek 120, összesen tehát 500 közhonvédet kellett volna kiállítani, és az arra rendelt 201. honvédszászlóalji Péczeli⁸⁴ főhadnagynak ezeket összeszedve a barátok zárdája előtt az élelmi tár rendelkezésére felállítani. Ehelyett Péczeli főhadnagynak állítólag hibás zászlóalji parancs nyomán a maga 120 emberét elvezette a Duna partra, mely példátlan hanyagság miatt az élelmezési munka mára meg van szüntetve. Midőn a 201. zászlóalj segédje és Péczeli főhadnagynak ezen goromba elmulasztásért ezennel utoljára megdorgáltatik, emlékeztetem nemcsak a segéd-, hanem valamennyi főtiszt urakat, hogy a napiparancsokat figyelmesebben olvassák és teljesítsék, mert legelső bejelentett hanyagságért keményen fogom megbüntettetni az illetőt.

Asserman ezredes

⁸⁴ Péczely Ignác (1826–1911) uradalmi gazdatiszt. 1848 szeptemberétől a dunántúli 2. önkéntes nemzetőr-zászlóalj főhadnagyként szolgált. Részt vett a Jellačić elleni harcokban, majd december közepén Nagyszombatnál megsebesült. Felépülése után, 1849 májusától a komáromi újonctelepen honvéd hadnaggyá nevezték ki. Augusztus 18-ától a 201. honvédszászlóalj főhadnagya lett. *Bona* 1998–1999. II. k. 654. o.

Szeptember 22. Hadosztályi parancs

A sánclással tökéletesen meg vagyok elégedve, s ezen megelégedést a tábornok úr nekem, s az öt zászlóaljammak is kinyilvánította. Ezen elkészült sánccok oly erősséggel bírnak, hogy az ellenségnek rendes ostromkészülettel kell azt bevenni, ahol néhány hét előtt reá egy ásó sem fordított.

Főtisztek, altisztek, közvitézek! Vegyétek azért hálámat, s hálát tábornok urunktól, és ha valaha a haza ügye engesztelőbb leend, mi keblünkben azon önmegnyugvást szereztük, hogy annyi dicső s győztes harcok után, ámbár az európai kabinetek általi beleegyezésével az északi hatalmak által lenyűgözve, de törve nem, készen leendünk mindenkor a szabadságnak és hazánknak szolgálatainkat ajánlhatni.

Holnap reggel nyolc óraker pontosan, a hadosztályomhoz tartozó 201., 202., 203., 204. zászlóaljok csinosan, fegyveresen, a tiszt urak panyókásan,⁸⁵ és a gránátos osztály borjúkkal,⁸⁶ köpenyvel en Bandelier⁸⁷ a vár udvarában kiállandanak, ahol személyes vezényelem alatt ki[vonulunk] a monostori sánccokra, [ahol] az újonnan készült elősánci plázs formában⁸⁸ templomdíszt⁸⁹ tartatni fog. Hattyúfi⁹⁰ 204. zászlóaljbeli hadlelkész a misét mondandja, a mise után pedig a legénységnek beszédet tartand, s a felállítandó sátorról is gondoskodand. Mind a két zenekar és a 127. zászlóalji tisztikar, hogy jelen legyen, ezennel követelem. Ami a kiállítást és kirendelést illeti, azt Szelényi⁹¹ Hadosztályi segédem Kupis őrnagy úrral egyetértőleg véghez viendi.

Miután a zászlóaljok mindjárt sáncolásra fordítatnak, meghagyom, hogy a főzödények kiviendők lesznek, egyúttal a mai térparancsnoksági parancs, az új őrszolgálat elrendelését illetve, csak holnap után lépnd életbe, s így a 127. zászlóalj holnap is az őrszolgálatot ellátandja, ennél fogva a legénység meleg étellel ellátandó.

A templomdisz végeztével a gránátos csapat mind a négy zászlóval együtt zenezóval hazatérnd, s illető őrszolgálati állomásukat elfoglalják.

Zichy ezredes

Szeptember 23. Várkormányi parancs

A napi főfelügyeletet átveendi holnap a 201. zászlóalj parancsnoka, ki magát az őrszemlézeti századossal és a főőrtanya parancsnokkal a közzé tett rendelet nyomán a várkormányánál jelentendi.

Őrszemlézetet tartand holnap a fővárban egy százados a 201. zászlóaljtól, készületet (tűztartalékot) ugyanitt képzend holnap a 202. zászlóalj egy százada, mely a fővár előtti sétatéren 24 óráig táborozni fog, onnét folytonosan a rendőrséggel cirkálándó.

Őrszolgálat a fővárban és a városban a tegnapi közlött őreosztás szerint holnap szinte a 201. zászlóaljtól ellátandó.

A 127., 201., 202., 203. zászlóalj mindegyike holnap megint 120 közhonvédet vezénylend az élelmentárhoz négy altiszt felügyelete alatt, a 204. zászlóalj pedig csak 20 embert egy tizedessel, mindössze tehát 500 közhonvédet. Ezek mellé a 201. honvédzászlóaljtól már reggelre egy alantos főtiszt is rendelnd, ki ezen munkásokat reggeli fél hat óraker és déli háromnegyed egykor Szél őrnagy úr rendelkezésére, a Barátok utcában zárda előtt okvetlenül felállítandja, hol őket egy élelmezési főtiszt a szükséghez képest fel fogja osztani, és rendeltetésük helyére elindítani. Azonkívül a 204. zászlóalj szinte holnapra 100 közhonvédet rendeljen dologra a Duna felső partjára, az elfoglalt javak kihordásához egy őrmester s négy tizedes felügyelete alatt Horváth őrnagy rendelkezésére. Ezek is a fent kitett órákon ott pontosan kiálljanak.

⁸⁵ Panyókás tiszt tábori sapkában.

⁸⁶ Hátbőrönddel.

⁸⁷ A köpenyt vállóvszerűen viselve.

⁸⁸ A sánccok közötti lapos területen.

⁸⁹ Tábori mise oltárral.

⁹⁰ Hattyúfi (Schwanfelder) Kristóf (1821–?) 1848–49-ben a rácalmási (Fejér megye) plébánia adminisztrátora. 1849 nyarán tábori lelkészi állásért folyamodott a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz. Később Komáromba menekült, ahol augusztus 26-án Klapka kinevezte a Zichy-hadosztály tábori lelkészének. *Zakar Péter*: A magyar hadsereg tábori lelkészei 1848–49-ben. Budapest, 1999. 134. o.

⁹¹ Szelényi Károly (1824–1869) jogász, 1849. augusztus 29-én hadnaggyá és a Zichy-hadosztály parancs-őrtisztjévé nevezték ki. E beosztásában szeptember 7-én főhadnaggyá léptették elő, Bona Gábor szerint végül százados lett. *Bona* 2008–2009. II. k. 402. o.

A meghalt Mikolovics Mátyás hadifogoly alorvosnak holnap délutáni hét órakereszközleendő eltakarításához [sic!] a 98. honvédszászlóalj vezényelje a szabály[os] gyászmenőket és halottvivőket, kik a főkórház udvarán, hol a holt tetem fekszik, ott pontosan kiálljanak.

Agárdy Pál felsőszobi, nógrád megyei születésű, 22 éves, római katolikus, nőtlen szolgát, az árkász zászlóaljnál, mint közvitéz, szokés gyantúja által felmentetvén szabadon bocsátatik.

Asserman ezredes

Szeptember 23. Hadosztályi parancs

Míg a monostori sáncok nem készek, addig semmi [sic!] zászlóalj őrszolgálatot nem tesz, hanem a 127. zászlóalj szolgálatban maradand addig, míg parancs tőlem a felváltásra nem érkezend. És így mind a négy zászlóalj, minden embereit, minden nap reggel hét órakeres a monostori sáncba kiküldje, és egy nap az egyik, másik nap a másik zászlóalj, és úgy folyvást 200 embert az újszónyi leégett nagykosma előtt Csányi őrnagy úr parancsára vezényeltessen. Úgy, hogy holnap mindjárt a 201. honvédszászlóalj 200 embert kiállítand.

Zichy ezredes.

Szeptember 24. Várkormányi parancs

A napi főfelügyeletet átveendi holnap a 202. zászlóalj parancsnoka, ki magát az őrszemlézeti századossal és a főőrtanya parancsnokkal délelőtt a várkormányánál jelentendi.

Őrszemlézetet tartand holnap a fővárban egy százados a 202. honvédszászlóaljtól, készületet (tűztartalekot) ugyanitt képzend holnap szinte a 202. honvédszászlóalj egy százada, mely a fővár előtti sétatéren táborozni fog 24 óráig, onnét folytonosan a rendőrséggel cirkálándó.

Őrszolgálat a fővárban és a városban a folyó hó 22-i őrelosztás szerint holnap ellátandó, de ha a sáncolási munkák addig el nem készülendnek, azt folytonosan a 127. zászlóalj kiállítandja.

A 127., 201., 202. és 203. zászlóaljok mindegyike holnap megint 120 közhonvédet vezényel az élelemtárhoz négy altiszt felügyelete alatt, a 204. zászlóalj pedig 20 embert egy tizedessel, mindössze tehát 500 közhonvédet. Ezek mellé a 203. honvédszászlóaljtól már reggelre egy alantós főtiszt is rendelendó, ki ezen munkásokat reggeli fél hat órakeres és déli háromnegyed egykor Zellner⁹² őrnagy úr rendelkezésére, a barátok féle zárda előtt okvetlenül felállítsa, hol őket egy élelmezési főtiszt a szükséghez képest el fogja osztani, és rendeltetésük helyére elindítani. Azonkívül a 204. zászlóalj holnapra 100 közhonvédet rendeljen a Duna felső partjára, az elfoglalt javak kihordásához egy őrmester s négy tizedes felügyelete alatt Horváth őrnagy úr rendelkezésére. Ezek is a fent kitett órákon [ott] pontosan kiálljanak. Ezen dolgoosok rendes beérkezéséért és szorgalmas munkájáért főleg az oda vezénylett főtiszt, de a zászlóalji parancsnok urak is felelősek maradnak.

Asserman ezredes

Szeptember 25. Várkormányi parancs

A napi főfelügyeletet átveendi holnap a 203. zászlóalj parancsnoka, ki magát az őrszemlézeti századossal és a főőrtanya parancsnokkal délelőtt a várkormányánál jelentendi.

Őrszemlézetet tartand holnap a fővárban egy százados a 203. zászlóaljtól, készületet (tűztartalekot) ugyanitt képzend holnap szinte a 202. zászlóalj egy százada, mely a fővár előtti sétatéren 24 óráig táborozni fog, onnét folytonosan a rendőrséggel cirkálándó.

Őrszolgálat a fővárban és városban a folyó hó 22-én közzé tett őrelosztás szerint holnap ellátandó, de ha a sáncolati munkák addig el nem készülendnek, azt folytonosan a 127. zászlóalj kiállítandja.

A 127., 201., 202., 203. zászlóalj holnap megint 120 közhonvédet vezénylend az élelemtárhoz négy altiszt felügyelete alatt, a 204. zászlóalj pedig 20 embert egy tizedessel, mindössze tehát 500 közhonvédet. Ezek mellé a 204. zászlóaljtól már reggelre egy alantós főtiszt is rendelendó, ki ezen

⁹² Zellner, Leopold (1823–1852 után) a cs. kir. élelmezési szolgálat segédhivatalnok a Pozsonyban. 1848 októberében intézményével csatlakozott a honvédsereghez, decembertől élelmezési százados lett a feldunai, később VII. hadtestben. 1849 márciusától a debreceni élelmezési hivatal tisztje, május közepétől a komáromi várőrség élelmezési főgondnoka lett. Klapka tábornok szeptember 22-én beosztásában őrnaggyá léptette elő. *Bona* 2000. 725–726. o.

munkásokat reggeli fél hat óraker és déli háromnegyed egykor Zellner őrnagy úr rendelkezésére, a Barátok utcábani zárda előtt okvetlenül felállítandja, hol őket egy élelmezési főtiszt a rendeltetésük helyére elindítani fogja.

Azonkívül a 204. zászlóalj 100 közhonvédet rendeljen a Duna felső partjára, az elfoglalt javak kihordásához egy őrmester s négy tizedes felügyelete alatt Horváth őrnagy rendelkezésére. Ezek is a fent kitett órákon pontosan kiálljanak. Ezen dolgozók rendes beérkezéséért és szorgalmas munkájáért főleg az oda vezénylett főtiszt, de a zászlóalji parancsnok urak is felelősek maradnak.

Asserman ezredes

Szeptember 26. Várkormányi parancs

A napi főfelügyeletet átveendi holnap a 204. zászlóalj parancsnoka, ki magát az őrszemlézeti századossal és a főőrtanya parancsnokkal délelőtt a várkormánynál jelentendi.

Őrszemlézetet tartand holnap a fővárban egy százados a 204. honvédszászlóaljtól, tűztartalékot ugyanitt képzend holnap a 202. honvédszászlóalj egy százada, mely a fővár előtti sétatéren táborozni fog, ott a rendőrséggel folytonosan cirkálendő.

Őrszolgálat a fővárban és a városban a folyó hó 22-én közzé tett órelosztás szerint holnap el látandó, de ha a sáncolati munkák addig el nem készülendnek, azt folytonosan a 127. zászlóalj kiállítja.

A 127., 201., 202., 203. zászlóaljak közül mindegyik 120 közhonvédet vezénylend dologra az élelemtárhoz négy altiszt felügyelete alatt, a 204. zászlóalj pedig csak 20 embert vezénylend dologra egy tizedessel, összesen tehát 500 embert. Ezek mellé a 127. zászlóaljtól már reggelre egy alantos főtiszt is rendelendő, ki ezen munkásokat reggeli fél hat óraker és déli háromnegyed egykor Zellner őrnagy úr rendelkezésére, a Barátok utcábani zárda előtt felállítandja, hol őket egy élelmezési főtiszt a rendeltetésük helyére el fogja osztani, és rendeltetésük helyére elindítani.

Azonkívül a 204. zászlóalj holnap megint dologra 100 közhonvédet rendeljen a Duna felső partjához, az elfoglalt javak kihordásához egy őrmester s négy tizedes felügyelete alatt Horváth őrnagy úr rendelkezésére. Ezek is a fent kitett órákban pontosan kiálljanak. Ezen dolgozók rendes beérkezéséért és szorgalmas munkájáért nemcsak az oda vezénylett főtiszt, hanem a zászlóalji parancsnok urak is felelősek maradnak.

Folyó hó 27-én a dunai alsó híd igazíthatni fog, miért a közlekedés a felső hídon leend, mégpedig a jobbpartoni szekér a bal partról átmenő szekereket bevárván, annak átkelése negyed órai szünet után engedtetik meg, és úgyviszont, nehogy azon rend nem tartatván, a szekerek a hídoni összeütközésében szerencsétlenség történjék. A rendőrség és az ott lévő őrok vigyázása szigorúan megkívántatik.

A meghalt Rhédei⁹³ tudor⁹⁴ kórházi főorvosnak holnap délután négy óraker eszközlendő elta karításához [sic!] a 99. zászlóalj vezényelje a szabályszerű századosi gyászmenetet és halottvivőket, kik a zenekarral a főköröda udvarán, hol az elhunyt tetemei fekszenek, pontosan kiálljanak.

Asserman ezredes

Szeptember 26. Hadosztályi parancs

A 201. honvédszászlóalj 4. századából elszökött, de elfogatott Zona Pál közember vallatására, holnap reggel kilenc órára, a 201. honvédszászlóalj irodájába, a fél haditörvényszékhez a 203. zászlóaljból egy századost, egy hadnagyot, egy őrmestert, egy tizedest, egy őrzetót és egy közvitézt rendelék.

Zichy ezredes

Szeptember 27. Várkormányi parancs

A napi főfelügyeletet átveendi holnap a 127. zászlóalj parancsnoka, ki magát az őrszemlézeti századossal és a főőrtanya parancsnokkal délelőtt a várkormánynál jelentendi.

⁹³ Rhédey Antal orvos százados, korábban tanársegéd a pesti egyetemen. *Zétény* 1948. 194. o.

⁹⁴ Tudós, egyetemet végzett ember.

Őrszemlést tartand holnap a fővárban egy százados a 127. zászlóaljtól, tűztartalékot ugyanitt képzend holnap a 202. zászlóalj egy százada, mely a fővár előtti sétatéren táborozni fog, onnét folytonosan a rendőrséggel cirkálendő.

Őrszolgálat a fővárban és a városban folyó hó 22-én közzé tett őrelosztás szerint holnap ellátandó, de ha a sáncolási munka el nem készülend, az őrszolgálatot a 127. zászlóalj ellátandja.

A 127., 201., 202., 203. zászlóaljak mindegyike holnap megint 120 közhonvédet vezénylend az élelemtárhoz négy altiszt felügyelete alatt, a 204. zászlóalj pedig is 20 embert egy tizedessel, összesen tehát 500 közhonvédet. Ezek mellé a 201. honvédszászlóaljtól már reggelre egy alantos főtsízt is rendelendő, ki ezen munkásokat reggeli fél hat órakor és déli háromnegyed egykor Zellner őrnagy úr rendelkezésére, a Barátok utcábani zárda előtt okvetlen felállítandja, hol őket egy ételmezési főtsízt a szükséghez képest el fogja osztani, és rendeltetésük helyére elindítani.

Azonkívül a 204. zászlóalj 100 közhonvédet rendeljen dologra a Duna felső partjára, az elfoglalt javak kihordásához egy őrmester s négy tizedes felügyelete alatt Horváth őrnagy úr rendelkezésére. Ezek is a fent kitett órákon pontosan kiálljanak. Ezen dolgokok rendes beérkezéséért és szorgalmas munkájáért főleg az oda vezénylett főtsízt, de a zászlóalji parancsnok urak is felelősek maradnak.

A 127., 201., 202., 203., 204. honvédszászlóaljak 5-5 közhonvédet vezényljenek betegápolóul, kik magukat rögtön a főkóroda igazgatóságának jelentsék.

Asserman ezredes

Szeptember 27. Hadosztályi parancs

A sokféle zavaroknak elhárítására ezennel rendelem, hogy holnap, azaz szeptember 28-án a térparancsnoksági rendelet a várőrelosztást illetve életbe lépend oly formán, hogy minden zászlóalj a kapott őrelosztás szerint a legénységet őrségre rendelje, azzal a hozzáadással, hogy ezek az őrtanyákon addig maradni fognak, míg énáltalam, nem pedig más által rendelet a felváltásra érkezend. *A többi legénység* pedig minden nap a monostori sáncba kimenend, kivéve a 203. zászlóalj, mely Ószőnyre van rendelve, és mely, míg más rendelet nem jön, oda kimenni szoros kötelességének esmérje.

A gránátos osztály a szokott őrállomásokat elfoglalva rendes szolgálatba lépend, a többi legénység pedig a vörös nadrágot és az attilát otthon hagyva sáncolásra Monostorra kimenend.

Hogyha a segédtsízek e parancsolatot nem értenék, vagy félreértésre akadnának, kötelességüknek esmerjék Hadosztályi segédem Szelényi Károly főhadnagy úrral értekezni s tőle felvilágosítást kérni.

Zichy ezredes

Szeptember 28. Várkormányi parancs

A napi főfelügyeletet átveendő holnap a 201. zászlóalj parancsnoka, ki magát az őrszemlésteti századossal és a főőrtanya parancsnokával a várkormánynál jelentendi.

Őrszemlést tartand holnap egy százados a 201. zászlóaljtól, tűztartalékot ugyanitt képzend holnap a 202. zászlóalj egy százada, mely 24 óráig a fővár előtti sétatéren táborozni fog, onnét folytonosan a rendőrséggel cirkálendő.

Őrszolgálat a fővárban és [a városban] folyó hó 22-én közzé tett őrelosztás szerint ellátandó.

A 127., 201., 202., 203. honvédszászlóaljak mindegyike holnap 120 embert vezénylend az élelemtárhoz négy altiszt felügyelete alatt, a 204. zászlóalj pedig is 20 embert egy tizedessel, mindössze tehát 500 közhonvédet. Ezek mellé a 202. zászlóaljtól már reggelre egy alantos főtsízt is rendelendő, ki ezen munkásokat reggeli fél hat órakor és déli háromnegyed egykor Zellner ételmezési őrnagy rendelkezésére, a Barátok utcábani zárda előtt okvetlen felállítsa, hol őket egy ételmezési főtsízt a szükséghez képest el fogja osztani, és rendeltetésük helyére elindítani.

Asserman

Szeptember 28. Hadseregi parancs⁹⁵

Minden hadifogoly tiszték és a legénység őrmestertől lefelé, ki valahol nincsen szolgálatra vezé-nyelve, ma délután három órakor Ácsra, az osztrák táborba átküldendőők. Ezekkel May⁹⁶ alezredes úr fajai kívánságára szinte elmehet.

Mától fogva bezárólag minden főre kivehetni egy font marhahúst, egy icce bort a legénység számára, és a többi élelmi cikket. Ellenben mivel zsír, szalonna, dara, borsó, bab, gyertya és szilvapálinka elfogyott, magától értetődik, hogy ezek elmaradnak, hanem zsiradék helyett, minden napra való egy lat⁹⁷ turot meghagyatik.

A főtisztek tíznapos rációt⁹⁸ kivehetnek ingyen minden élelmi cikkből, mely még el nem fogyott, de szivar fejenként 50 engedélyeztetik.

Minden zászlóalj és különálló csapat minél előbb, de folyó [hó] végéig okvetlenül, mindennemű számadásait beadja a gazdasági osztálynak.

Minden zászlóalj és csapat holnap reggeli nyolc órára okvetlenül beadja lelkiismeretesen szá-mított pénzügyi szükségletét, mégpedig a legénység számára tíz napra, és a főtiszteknek egy hónap-ra. Egyformaság tekintetéből rendeltetik, hogy minden községre egyaránt 10 krajcár, tizedesre 18 krajcár, őrmesterre 26 krajcár számíttassék.

Minden néven nevezendő tisztviselő kap egy havi tiszta fizetést. Értetődik: ezek és a főtisztek, minden szállásbér, havi pótlék, ló részlet váltság, és a többi nélkül. Akármely testület, ha ezen pénzbeadatot holnap reggeli nyolc óráig be nem küldi, magának tulajdoníthatja, ha pénzt nem kap. Minden további beváltása pedig az álladalmi pénzjegyeknek komáromiakért ezennel megszüntetik. Hanem kinek még magyar bankjegyei vagynak, azokat tegye el, mely idővel még ezeknek értékbeni alábbi szállítása által, vagy egyéb módon némi kárpótlás remélhető.

Minthogy az egész helyőrség folyó hó utójáig komáromi bankjegyekben ki van már fizetve, minden zászlóalj s különálló csapat holnap reggeli tíz órára, folyó hó mutatkozó pénzmaradványát okvetlenül beadja a hadi pénztárba szigorú felelősség terhe alatt.

Klapka

Szeptember 29. Várkormányi parancs

A napi főfelügyeletet átvevő holnap a 202. zászlóalj parancsnoka.

Őrszemlézetet tartandó holnap a fővárosban egy százados a 202. zászlóaljtól, készületet ugyanitt képzendő holnap a 201. zászlóalj egy százada, mely 24 óráig a fővár előtti sétatéren táboroz, onnét folytonosan a rendőrséggel cirkálendő.

Őrszolgálat a fővárosban és a városban holnap a folyó hó 22-én közzétett őrelosztás szerint ellátandó.

A 127., 201., 202., 203. zászlóalj holnap megint dologra vezénylendő 120 közhonvédet az élelem-tárhoz négy altiszt felügyelete alatt, a 204. zászlóalj pedig is 20 embert egy tizedessel, mindössze tehát 500 közhonvédet. Ezek mellé a 203. zászlóaljtól már reggelre egy alantos főtiszt is rendelendő, ki ezen munkásokat reggeli fél hat órakor és déli háromnegyed egykor okvetlenül kiállítsa Zellner élelmezési őrnagy rendelkezésére a Barátok utcában zárda előtt, hol őket egy élelmezési főtiszt a szükséghez képest el fogja osztani, és rendeltetésük helyére elindítani. Azonkívül a 204. zászlóalj szinte holnap 50 közhonvédet rendeljen dologra a Duna felső partjára, az elfoglalt javak kihordásá-hoz egy őrmester s négy tizedes felügyelete alatt Horváth őrnagy úr rendelkezésére. Ezek is a fent kitett órákon kiálljanak.

⁹⁵ Ez a hadseregi parancs Szinnyeinek várkormányi parancsként szerepel. *Szinnyei* 1887. 394–395. o.

⁹⁶ May, Johann (1809–1851) cs. kir. tüzér hadnagy a komáromi várőrségnél. 1848 októberében honvéd tá-borkari századosná neveztek ki a feldunai hadtestnél. Novembertől a komáromi várőrségben szolgált, erődítési munkákat vezetett, a vár védelmében vett részt. 1849 áprilisában vezérkari őrnaggyá léptették elő, szintén a vár-őrségnél. Szeptember 7-én alezredes lett. A szabadságharc után a Makk-féle szervezkedésben való részvételért letartóztatták, a börtönben öngyilkos lett. *Bona* 2000. 498–499. o.

⁹⁷ Korabeli súlymérték: 1/32 font, azaz kb. 13 gramm.

⁹⁸ Fejadagot.

A 202. zászlóalj a már kiállított tűztartalék századon kívül, ma még egy századot tűztartaléknak kirendel, és ezután mindig egy egész osztályt vezényeljen a vársíkra tűztartaléknak.

A 201., 203., 204. zászlóalj mindegyike kirendel egy-egy alantos tiszt urat, kik magukat ma délutáni két órakor a tér alezredesnél jelentseék.

Asserman ezredes

Szeptember 29. Hadseregi parancs

Folyó hó 16-tól számítandó rang s illetményel Kászonyi⁹⁹ ezredes ajánlatára Villányi hadbíró törzshadbíróvá [kineveztetik] a 2. hadosztálynál.

Klapka tábornok

Szeptember 30. Várkormányi parancs

A napi főfelügyeletet átveendő holnap a 203. zászlóalj parancsnoka.

Őrszemlést tartand holnap a fővárban egy százados a 203. zászlóaljtól.

Őrszolgálat a fővárban és a városban holnap folyó hó 22-én közzétett őrelosztás szerint ellátandó.

A 127., 201., 202., 203. honvédszászlóaljak mindegyike holnap megint 75 közhonvédet vezényel dologra az élelmentárhoz három altiszt felügyelete alatt, mindössze tehát 300 közhonvédet. Ezek mellé a 204. zászlóaljtól már reggelre egy alantos főtiszt is rendelendő, ki ezen munkásokat reggeli fél hat órakor és déli háromnegyed egykor Zellner élelmezési őrnagy rendelkezésére a Barátok utcában zárda előtt okvetlenül felállítandja, hol őket egy élelmezési főtiszt a szükséghez képest el fogja osztani, és rendeltetésük helyére elindítani.

Azonkívül a 204. zászlóalj szinte holnap 50 embert rendeljen dologra a Duna felső partjára, az elfoglalt javak kihordásához egy őrmester és két tizedes felügyelete alatt Horváth őrnagy úr rendelkezésére. Ezek is a fent kitett órákban pontosan kiálljanak. Ezen dolgozók rendes beérkezéséért és szorgalmas munkájáért főleg az oda vezényelt főtiszt és az őrmester is felelős maradand.

Asserman

Szeptember 30. Hadseregi parancs

A hadseregnél következő előléptetések történnek: Bangya alezredes ezredessé, Pálóczy Tamás százados őrnaggyá, Pibus Ferenc, Hertelendi Miklós,¹⁰⁰ Nagy Sándor, Vincze Endre, Labi György,¹⁰¹ Száki Zsigmond,¹⁰² Dombay Antal, Prós Lipót hadnaggyá, Veisz Adolf az élelmezésnél felvigyázóvá. Továbbá különféle felterjesztésekre: Panczák Máté,¹⁰³ Ulviszki tüzér hadnagyok, Zombat Máté, Csilas János és Nyikos Lajos főhadnaggyokká, Pájer N., Parrag Lajos,¹⁰⁴ Szervényi János őrmesterek

⁹⁹ Kászonyi József (1810–1888) cs. kir. huszár őrnagy. Az I. (Császár) huszárezredben szolgálva 1848. júliustól a délvidéki harcokban vett részt. Október végén alezredessé nevezték ki a honvédsereghez csatlakozott 3. (Ferdinánd) huszárezrednél, majd 1849. január végén ezredének parancsnoka lett a bácskai hadtestben. A tavaszi hadjárat idején a III. hadtest hadosztályparancsnokaként tevékenykedett. Az április 26-i komáromi ütközet után a katonai érdemrend 3. osztályával tüntették ki. A nyári hadjárat elején a III. hadtest lovas-hadosztályát vezette, majd a II. hadtest parancsnoka lett. Alakulatával Komáromban szolgált a szabadságharc végéig. A vár feladása után emigrált. *Bona* 2000. 430–431. o. Életére lásd: *Hajagos József: A második vonalban.* Kászonyi József ezredes a II. hadtest parancsnoka. In: Komárom ismeretlen csillagai. Komárom 1848-as történetének történelmi félműveiből került szereplő. 2011. április 29-én a 20. Komáromi napok alatt rendezett történelmi konferencia előadójának tanulmányai. Szerk. *Kiss Vendel.* Komárom, 2013. 116–136. o.

¹⁰⁰ Hertelendi Miklós (1820–1892) földbirtokos gazdálkodó. 1849. szeptember 30-án a komáromi vár katonai rendőrségének hadnagyává nevezték ki. *Bona* 1998–1999. II. k. 49. o.

¹⁰¹ Helyesen Luby György (1821–1877). *Bona* 1998–1999. II. k. 410. o.

¹⁰² Száky Zsigmond, épületfa kereskedő. *Szinnyei* 1887. 514. o.

¹⁰³ Panczák Máté (1816 körül–1890) harmincadni hivatalnok. 1849 májusától hadnaggyá és a 4. hatfontos lovasüteg parancsnokává nevezték ki az I. hadtestben. A világsi fegyverletétel után Komáromba menekült, ahol szeptember 30-án főhadnaggyá léptették elő. *Bona* 1998–1999. II. k. 630. o.

¹⁰⁴ Valószínűleg azonos Parragh Lajos (1830–1900) diákkal, aki a szabadságharcban köztitűzből jutott el a hadnagyi rendfokozatig. *Bona* 1998–1999. II. k. 641. o.

hadnagyokká. Végre Kovács Imre, Tománóczky József, Veim Márton, Fiser Móric hadnagyi címmel feldíszítottak. Ludwig János¹⁰⁵ századosnak Lajosfira átváltoztatott neve megengedettik.

Klapka

Október 1. Várkormányi parancs

A napi főfelügyeletet átveendi holnap a 204. zászlóalj parancsnoka.

Őrszemlést tartand holnap a fővárban egy százados a 204. zászlóaljtól, [és a zászlóalj] egy százada, mely 24 óráig a fővár előtti sétaterén táboroz, ott a rendőrséggel folytonosan cirkálendő.

Őrszolgálat a fővárban és a városban holnap a szeptember 22-én közzétett őrelosztás szerint ellátandó.

A 127., 201., 202., 203. zászlóalj mindegyike holnap 75 közhonvédet vezénylend dologra a Barátok utcábani zárda elé három tizedes felügyelete alatt, mindössze tehát 300 közhonvédet. Ezek mellé a 127. zászlóaljtól már reggelre egy alantos főtiszt is rendelendő, ki ezen munkásokat reggeli fél hat órakor és déli háromnegyed egykor ott pontosan kiállítsa Zellner ételmezési őrnagy úr rendelkezésére a Barátok utcábani zárda előtt, hol őket egy ételmezési főtiszt a szükséghez képest el fogja osztani, és rendeltetésük helyére elindítani. Azonkívül a 204. zászlóalj szinte holnapra 50 közhonvédet rendeljen dologra a Duna felső partjához, az elfoglalt javak kihordásához egy őrmester és két tizedes felügyelete alatt. Ezek is a fent kitett órákon pontosan kiálljanak.

Asserman

Október 3. Napi parancs¹⁰⁶

Kineveztetnek a hadsereghez: hadnagyokul Molnár Károly, Kassai Mihály, Némethi Kornél, Berics János.

Klapka tábornok

¹⁰⁵ Ludwig János a szabadságharc folyamán őrmester, majd főhadnagy lett a 48. honvédszászlóaljban. 1849. szeptember 22-én századosná nevezték ki a komáromi vár térparancsnokságán. *Bona* 2008–2009. II. k. 45. o.

¹⁰⁶ Klapka búcsúparancsának többi részét közli: *Szinnyei* 1887. 410. o.

BIBLIOGRÁFIA

- Bona* 1998–1999. *Bona Gábor*: Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban. I–III. k. Budapest, 1998–1999.
- Bona* 2000. *Bona Gábor*: Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban. Budapest, 2000. (3., átdolgozott, bővített kiadás)
- Bona* 2008–2009. *Bona Gábor*: Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban. I–II. k. Budapest, 2008–2009.
- Solymosi* 2010. *Solymosi József*: A 98., 99. és a 201–204. honvédszászlóalj története. In Veszprém megyeiek az 1848–1849-es szabadságharcban. Acta Musei Papensis – Pápai Múzeumi Értesítő, 13. Szerk. *Nagy-L. István*. Pápa, 2010. 235–254. o.
- Solymosi* 2013. *Solymosi József*: A 204. honvédszászlóalj parancskönyve. (Zászlóalji parancsok – forrásközlés). *Hadtörténelmi Közlemények*, 126. (2013) Különszám. Peremirat. Köszöntő írások Makai Ágnes 70. születésnapjára. 193–213. o.
- Szinnyei* 1887. *Szinnyei József*: Komárom 1848–49-ben. Naplójegyzetek. Budapest, 1887.
- Zétény* 1948. *Zétény Győző*: A magyar szabadságharc honvédorvosai 1848–49. Budapest, [1948.]